

{ augustus }

den 2 Sattes then största kejsarkronelöken, som vägde 5 3/8 lod ok hade redan utstucket några piggar til rötter på then sidan som gropiggen var ofwanför hölet ? ok sattes på blomstersängen nedanför ok mitt emot brandgula liljorna, (vide 25 junii)

Wi fingo slaget ok begynte strax at köra

den 4 Sattes gula narcisslökarna 3 söderst på blomstersängen, the största vägde 1 1/8 ok med the sammangrodda afsättningarna frätagna 1/2 lod ok then särskilda afsättningen något under scire licet 1/8 lod alla i rad, then största västerst. En annan gul narcisslök sattes mitt på tulpansängen, vägde.... lod öfwer 1/2 lod.

Fjerde bönedag Ottes. Ebr. 13:9 Låter eder icke omföras af fr. lärdom....

Högm. Phil. 1:10,11 At mågen bepröva hurad båst är.. Guds..

Aftons. Psalm 67:7,8. Gud vår Gud .. wälsigne oss.

Tå stod lupinos i öfversta raden i full blom.

den 8 om aftonen kl 11 syntes gå ganska lågt neder såsom den 15 juni.
i thenna weckan sprungo the största solwärdorna fullkomligt uth.

den 10 fick wi bärgat höet, som blef 117 -lass, mäml. i norra ladan 40 lass,
i södra 39, på stallrännet 12 i höst 26 lass.

den 11 flyttades nejlikständen af Tanumfröet i en säng wid thet flätade kirsebärsträdet, 4 rader, 6 i hvar rad. Item 3 små ständ af Klefsjöfröet ok ett större af Tanums ofwanföre stora päronträdet.....

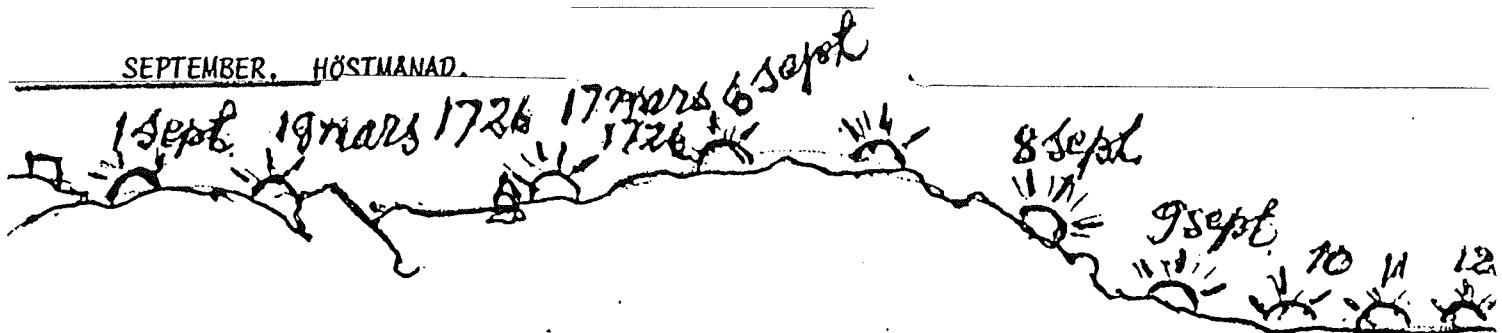
den 22 Tå begynte yttersta bladen på solvänderblommorna wissna då then innersta blef fullkomligt uthsprungen.

I thenna weckan sprungo några blom på lupinen uth.

den 29 War iag på barnsölet i Hval efter predikan.

den sidste aug. blef hafren ok sista af kornet inbärgat. Gudi ske lof för ymnog gröda.

SEPTEMBER. HÖSTMANAD.

Sed respectus ortus verni observavi diem 7 sept. intercidere 14 eller 15 Martii
Sic 26 Martii inter 25 eller 27 aug.

Vide sup. init. Martii h.a.

Först i sept. så väl som sidst i Aug. begynte plommonen blifwa röda ok mognade
mer ok mer til Matheus (vide 21 sept.)

den 1 Afskars thet sidsta af säden wethen ok höstrogen med hösthvetet samt bö-norna. som för boskapens skull strax inkördes i kölnahagen.

den 2 Sattes en säng med hvita narcisser som 1 1/2 månads tid legat uptagna, woro dock föga wissnade. The sattes ned wid thet wridna kirsebärsträdet.

den 3 märktes kärnorna i sötäplen af unga Bufwa - apeln wara mäst halfbruna ok begynte sedan några äplen falla af.

den 7 aftogs the som ej affallet, 16 st eller tillsamman två tiog, bland hvilka thet största wägde 6 lod på 3/8 närlig ok 3st 5 1/2 på 1/8 lod närlig.

den 8 Item the största af kriskapelns 6 lod på 1/8 närlig.

den 9 ok följande dag plöjdes österst på lyckan. hvarpå nästkommande wecka kördes dynga.

den 12 war H^r Magistern ok H^r Majoren med flera hos oss til måltid.

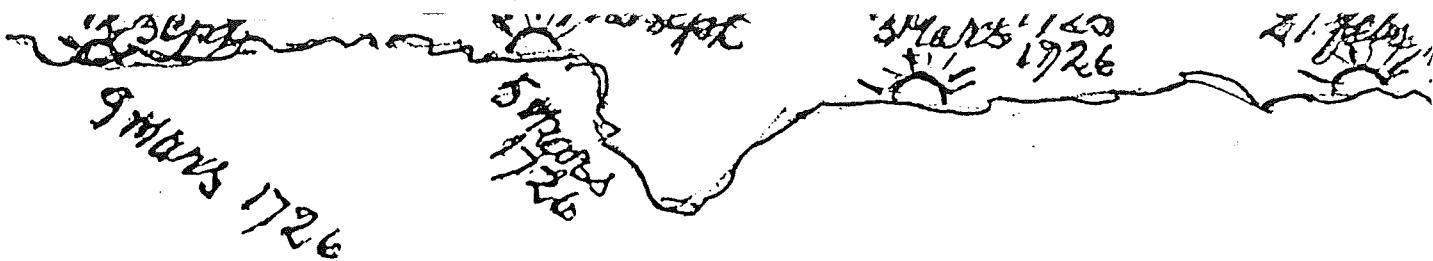
Största äplet af Tanums kriskapel på ympapeln som satt til Nov. wägde halfsiunde lod ok hölt sig friskt öfver nyåhr fast thet blifvit fruset.

den 17 Kom sväger Jonas Carlström hit med handskar ok afreste den 21 då jag skref med honom til broder Johan Rathe.

den 18 Afhämtades humlensom war mycket lite på knoppar.

Wid Matthei tid (21.9) blefwo the första plommonen mognade ok öfverallt röda. Stodo och då några klasar på Hyllen i full blom. Föllo och nu några Kriskäplen lätteligen af närlig litet bläste, fast kärnorna än woro helt hvita. Dock begynte äplena något gulna.

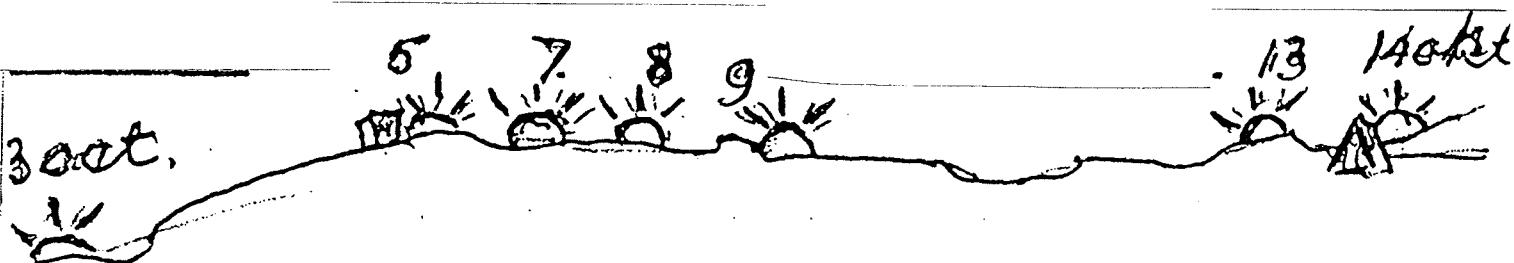
den 23 war iag i sockenbud hos Swen Dalbo i Utby.

(september)

Offret som iag på Michelmässodagen ok två nästföljande söndagar bekom til kappa af Tanums ok Luurs församlingar besteg til 50 D^r smt; Fick ock sedermera af några som ej offrat 4 D^r.

OCTOBER. SLACHTMANAD.

Under största förmörkelsen syntes månen mörkröd som koppar eller glödande järn.
Dock mörkast mitt på än under 1718.

Observatio lunae ab initio ad finem perspicat visa.

sic videbat maxime

labellis de la Hire.

den 6 war iag på prestemöte i Bro om biskopsvalet.

den 8 Bekom iag bref ifrå Maja Weffver. Item frå Jonas Carlström med spec...
ok skref til Jac. Gustafsson ok Carlström men kom ej fort förrän 12 oct.

den 9 bekom iag bref frå broder Anders Rathe daterat Tran.. i Wermland som
Rådman H^r Jacob Olof Strömdahl befordrat.

den 11 Såddes på lyckan rog 2 tolfter österst på 6 åkrar. Hwete 1/2 skeppund
västerst på 4 d-rar.

ok såddes ringelblom frö af stora Tanums slaget på en liten säng norderst ther
tobak statt tilforne.

den 12 Häradstinget på Hede, då H^r Magistern predikade. Skref H^r P. Ström til,
som en skeppare tillika med A....

{ october }

den 13 om morgonen kl 6 stod lika under 7 stiernorna i linea med dext ocul
ok wiste då skuggan 1/2 quart öfwer half 4 om em.

Kom Christian Wessver hit ok afgick den 14 indicabat

den 12 oct. lades Catharina ned af kopporna, som wiste sig i rodnad ok utkomna
mäst i ansiktet

den 16 fick hon ock rodnad på kroppen besynnerligt högra hand. arm ok fotsom
wid min hemkomst

den 20 stod i högsta surullnad ok blåsor. Sedan efter 2 eller 3 dagar begynte
the försvinna.

den 20 begynte Anders få ondt ok den 22 Stina samt Johan.

den 17 Efter förrättad gudstienst besökte iag häradshöfdingen.

den 18 Reste iag til Södra Galtö at upbära min rättighet ok hölt ther fm läse-
möte ok om aftonen på Resö.

den 19 om morgonen reste iag frå Lindö (ubi proctave) til Raftö ok hölt ther
läsemöte. Skulle ock sedan hållit läsemöte i Hafstensund, men medan få woro til-
städes reste iag om aftonen therifrå til Sandnäs.

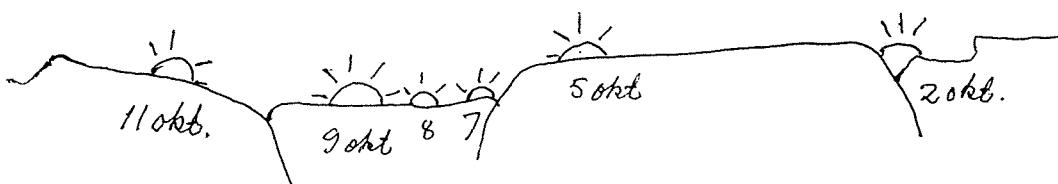
den 20 Hölts läsemöte med the gamla på Sandnäs. Komså hem vid middag. Gudi lof.

den 27 Bekomiag bref frå H^r P. Ström dat. den 18 oct. ok fick swar på thet iag
honom tillskriwit den 12 huius.

den 29 om aftonen kom Olof Ratterii hit ok afreste den 30.

Tå hade Cathrina begynt gå uppe efter kopporna. Anders som hade få koppor kom
ock up, men Johan, låg allenast två eller 3 dagar ok hade ganska få koppor.

Sidst i oct. stod Stinas koppor i fulla blåsor, som efter Allhegona dag begynte
falla af ok upkom hon den 6 nov.

NOVEMBER. WINTERMANAD.

den 1 ok 2 war på Jörgens bröllop i St. Ryland.

den 3 Kom åter broder Oluf Ratterii nordifrå hit ok strax afreste lofuvande til
Fr.....Bagge 50 D^rsmt.

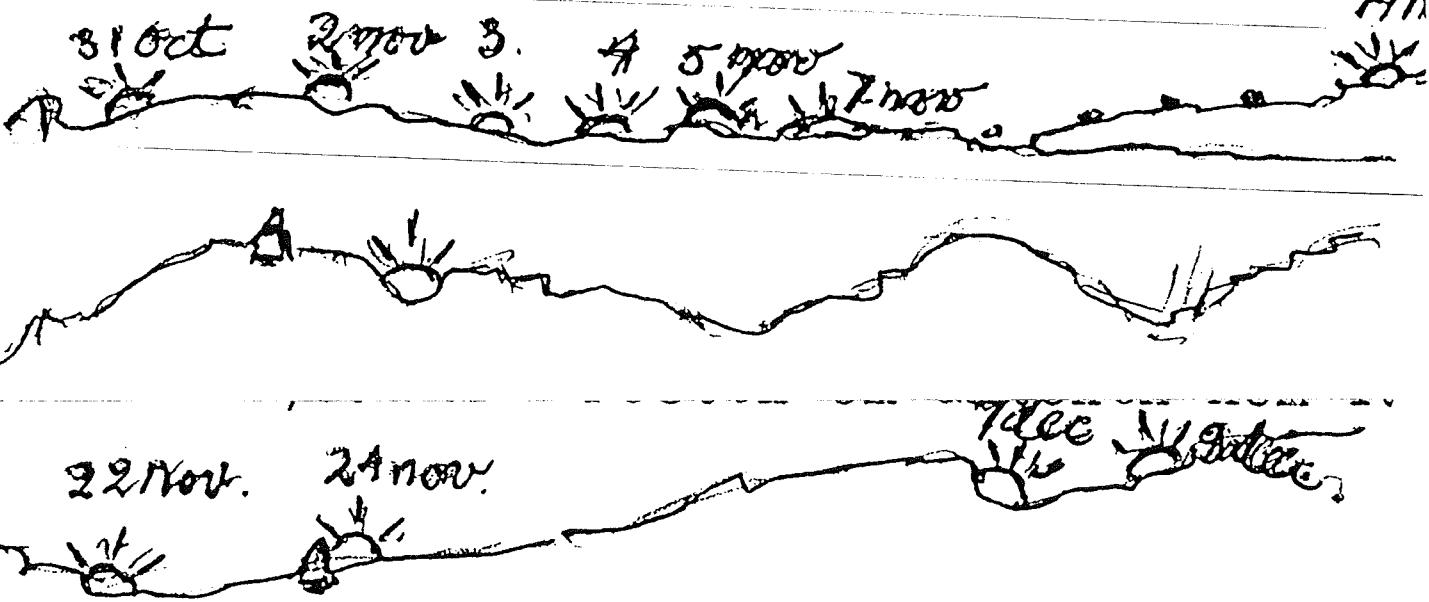
den 4 war iag i sokenbud på nordersta St Andräsplatsen.

den 9 Skref iag til syster Karin ok Jac. Gustafsson i Kongelj, som med posten
om aftonen kom fort.

den 20 bekom bref ifrå Monsr Gustafsson dat. den 16.

den 25 om aftonen försordes om H^r Magisterns lilla dotters födelse, som döptes-
den 29 ok 30 hade iag svårt för att swälga medan halsen wid högra sidan innantil
war besvärad. Frå den 30 bättrades. Laus Deo.

D ortus ex angulo rupis solari visus vespere diei 9 december statim post
solis occasus hoc semiquarte sed altiorem D apersionem vide infra initio
october 1726.

DECEMBER. JULEMANAD.

Efter Conrad Qvensels uträkning befinnes af thetta ok följande åhrstiders längd sälunda:

Wintern från solens inträde i	til	beg.	89 dagar 2 tim. ok 12 min.
Währen från beg. til inträdet i			92 dagar 22 tim. ok 45 min.
Sommaren från solen i	til	inträdet i	93 dagar 13 tim.
Hösten från beg. til			89 dagar 15 tim. ok 53 min.
		Summa	365 dagar 5 tim. 50 eller 49 min.
Sälunda består wintern ok währen af		182 0:57	
ok sommar samt höst		183 4:53	
	Summa	365 dagar 5 tim. ok 50 min.	

den 3 Undfick iag HERRENS Hel. nattvard. Gud ware lof för ndd ok godhet genom JEsu Christ.

den 9 om aftonen syntes ganska högt i NNO uppgå som afritningen visar wid slutet af den 10 om morgonen kl 7 stod i linea med Tvillingarna visandes så när på half 6

- 1726 i ad 5:50 den 11 dec. kl 1:57 fm
1727 i den 11 dec. kl 7:47 . Men följande år är det skottår ok då
1728 i den 10 dec. kl 1:36em.
1729 ständet den 10 dec. kl 7:26
1730 " den 11 dec. kl 1:16
1731 den 11 dec. kl 7:5 fm
1732 wkottår den 10 dec. kl 12:55

den 31 in angula rupis ortus solis observatus

den 3 januari fik Dalman 6 D^r 16 öre för 2 tunnor korn at som den 29 jan. med räätighet lofwerera med det första.

{ december }

den 27 bekom Anders 4 Dr i silfer hvarmed blef bettalt thet gamla. Item 2 Dr i koppar skilling på sidssta årets lön.

4 dag Juul bekom iag bref frå mad. Sophia Ström.

Offret:

1 dagen wid Tanum kopparskilling 13:14 Silferskilling 8:17

2 dagen ibidem Silferskillingar 1 Dr ok kopparskillingar 1:6 Item

4 dagen med brudoffer Silferskilling 1:8 ok kopparskilling 1:5

2 dagen wid Luur Silferskilling 3:24 1/2 ok kopparskilling 5:1 1/2.

4 dagen ibidem 12 öre

Allt juloffret 35: 29.

Sma offer ok andra accis Pingstoffer 34:7 1/2

Påskoffer 32:8

Jul-, påsk-, ok pingstoffer tillsammans 102:12 1/2.

Tantier thetta åhr 59:20 ok

offer til min kappa wid Michaelis 54:

KOMMENTARER:

avseende år 1725.

Systern sänder honom brev, där Elfströmsfamiljen inviteras till Kristinas bröllop med Jonas Carlström. Kristina är förstads syster Karins dotter och tydligt född omkring 1705 och har paternomiet Hansdotter, efter fadern Hans Olofsson.

Den 1 april berättar han att han reste från Swenseröd att besö... hallar och Amunds hallar. Kan det vara hälristningar som han blivit intresserad för? Undras hur man uppfattade dem. Säkert ha Tanumsborna betraktat dem som ett rop från svunnen tid, och känt vördnad.

Vi följer hans trädgårdsarbete och får en god uppfattning om hans jordbruks omfattning - 117 lass hö imponerar! Så har han börjat odla tobak. Bjuder sina fina vänner på middag och skryter lite smält över sina präktiga äpplen. Får av församlingen 50 rixdaler att sy sig en prästkappa för, och är i det stora hela välmående och trivas med tillvaron, vad man kan förstå.

Rådman H⁴ Jacob Olof Strömdahl är en ny gestalt i anteckningarna. Vederbörlande fanns i Strömstad och steg från rådman till borgmästare därstädes. Han var utnämnd efter Elfströms bekanting i Kragenäs häradshövdingen Torger Brur som avancerat till borgmästar 1726 - 1746.

En Øluf Ratterij besöker. Han är bror till Grete Ratterij gift med Elfströms sväger rektor Peder Rathe.

Anteckningarna i övrigt ägnas mest åt stjärnor och blomster och förstads brevskrivningen.

1727

JANUARIUS. THORS MÅNAD.

Votum in felix anni auspicium
O Gud! Låt ej vårt land af någon fiende stötas.
Låt pest ok hunger ej thy giöra någon tvång
Men tro ok godhet städs hos Swear, Göther mötas
Rättfärdighet ok fröjd ther .. hafwa gång.

den 6 bekom iag bref frå ELIAS SPAAK angående brefen til H^rP. Ström, item
bref frå Olaus Boman, dat. Stockholm den 28 dec.

den 8 Efter förrättad gudstierst reste iag med min hustru til H^rMag. Ekman
i Qwillie, ther wi förblefwo til den 10 middagstid, då H^r Mag. Bonanders son res-
te frå oss til Broo, men wi hemot ok emot aftonen hindre til H^r Leut. Gillerstedt
på Hahla ok för regnets skull förblefwo öfwer naten. Kom så wäl hem den 12 kl
3 eftermiddag.

den 12 kom moster Trina Hasselqvist frå Kongelf ok Nafwerstad ok reste norr
åt Fredriksstad den 13. Strax efter kom Jörgen Gust.. frå Bäfvalstrand.

den 13 Skref iag Carlström til med Pehr i Skalabrecka, som följt moster
Trina Hasselqvist hit.

den 14 Hölts mantalsskrifning på Hede gästgivaregård.

Tå sågs 3 ludna palmknoppar på Siljen vara utkomna.

den 17 Stod probstinnans bröllop i Foss med H^r Lars Eckersten, som blifvit pas-
tor ther.

den 18 ok 19 war Monsr Mårten Kall här på vägen til Kragenäs.

den 21 Kom moster Trina Hasselqvist tilbaka ok förhyrdes på Hede gästgivare-
gård, då wi skickade med henne 3 skinn til Kongelf ok bref til syster Karin om
handskar.

den 27 blefwo twillingar först lammade.

Item ett lamb den 29.

den 28 kom broder Jacob Rathe med KÖCK hit ok reste den 30 norr åt Strömstad
tädan the den 1 febr. om aftonen återkommo ok afreste till Uddewalla den 3 febr.

FEBRUARIUS. GÖJEMANAD.

den 6 Bekom iag bref ifrå broder Jacob Rathe dat. den 4 huius.

den 7 Probstamöte i Tanum ther alla kyrkioderdar i contractet woro församlade
ok afreste d-n 8.

den 12 Hördes först lärkan wid Li:a Klefwa.

den 13 Häradstinget på gästgifwaregården i Hede,

Tå afreste probsten med fru från Tanum.

den 17 bekom iag bref ifrå H^rP.Ström dat. 6 febr.

Godt miöd giörs sålunda:

Til en kanna god honung tages 9 kannor vatten ok kokas i en tredie part samt
wäl afskummas til thes thet blifwer ganska klart. När thet nu fullkört är,
läter man ståt, til thes thet blifwer något svalnat ; då sätter man ther på..
ok läter man theri en handfull malen senap. Jämwäl lägger man thertil några
stekta krikon, som i jäst omvälnade äro. Wil man hafwa kryddor ther uthi kan
man stöta kardemumma, jämwäl canel ok uthi påse hängiat i en flaska. Tå thet
i 14 dagar eller 3 weckor theri legat, kan man brukat. Ju hwitare honungen är,
ju skönare miöd blifwer thet.

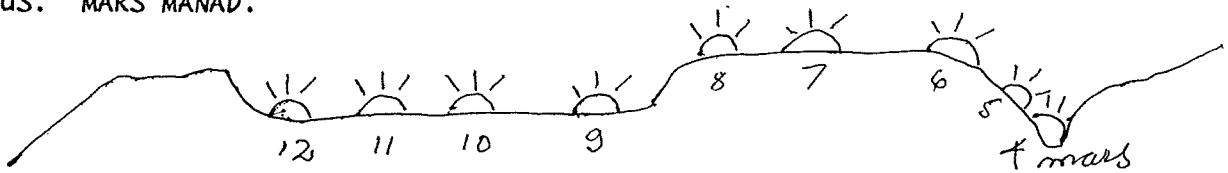
den 27 Reste iag til Tores Swandal at berätta om Oluf Gudessons hustru, ok med
thetsamma bar iag up min rättighet af Swandals bögden.

Recept för allahanda hästars inwärtes.

Röd Bolus 8 lod, hwit Bolus 6 lod, grått Svavel 4 lod ok dyfwelsträck 3 lod,
thetta fint ok blandas väl tilsammans ok gifwes en god del theraf 3 mornar å
rad i fordret, som med watten måste fucktas at puluret kan hängia wid, hwilket
måste ske förr än hästen watnas och bör han therefter i 6 timmar owattnad vara.

MARTIUS. MARS MANAD.

den 1 Bar iag up min rättighet af Slättbögden, först i Kyrkoryk, sedan i Berg ok St. Andrås, sidst i Ryk. Kom så hem den 2 på eftermiddagen.

den 6 Berättade Oluf Torstenssons Sigrid i Sandnäs.

den 11 Såg iag en brokot fjäril flyga, ok item den 14 en hvit.

den 13 Såg ok hörde Iag wildgässen flyga norrut.

den 22 Begick iag HErrans Hel. nattward. Laus Deo.

den 23 Skref iag broder P. Rathe til med bonden Nils Oslo- frå Baggetoft i Skredswiks socken.

den 24 Såddes några äplekärnor under berget, söder om fenstren af stora winkris-ka äplet frå Kragenäs.

Tå syntes om aftonen kl 7 två planeter jämsides ok nära tilhopa sålunda warande then större ok nordra Venus ok kanske then mindre Mercurius, jämwäl en på sned öfwer them något i öster som måtte vara Jupiter sålunda

NI Små kärnor af winkriskäple.

NII Stora kärnor lika NIII

NIII af ett skönt stort winkriskäple frå Kragenäs, utländskt frukt: Renetter.

NIV små kärnor af ett skönt vinkriskäppte äple frå Tanum.

NV stora kärnor af skönt äple frå Kragenäs, och Renetter.

Syntes komma up den 8 maj ok början af 10 maj.

den 29 Såddes hufudhwitkåls frö i upgfjorda sängen under berget wid sandhålan.

Fröet hade legat en wecka mullat ok begynt sticka.

Tulpanerna syntes nu delvis vara upstuckna.

Item the största gula narcisser så wäl som the hwita.

APRILIUS.

Påska offer: 1 dagen af Luur Manfolk 7 D^r 23 öre.

Quinnfolk 1 D^r 25 öre
af Tanum Manfolk 13 D^r 3 öre
Quinnfolk 7 D^r 24 öre

Theribland woro 14 D^r 12 öre silferpengar.

2 dagen i Luur intet
" i Tanum 2 D^r 3 öre

den 5 Efter förrättad gudstienst gick iag til Tormodseröd i sokenbud.

Thå reste Mohr ok Catharina åth Grebbestad at följa H^r Magisterns båt til Uddevalla ok Skredswik.

den 6 såg iag ärlan wara framkommen

item blå lefwerörten wara uthsprungen.

den 7 fick iag bref ifrå borgmästare Silentz i Uddewalla dat. 29 martii.

den 8 såddes stora rotekålsfröet, som war

4 dagar mullat ok begynt sticka uth gropiggarna .

Tå begynte kejsarkronorna ..men... 2.. högt up.

Samma dag besvarades H^r borgmästarens bref ok som afgick strax med posten.

den 10 Gick iag i sokenbud til halta Matta i Nedre Knäm.

den 11 wiste sig bien lustiga ok syntes draga i synnerhet the östra.

Item then wästra narcissen bland the spräcklota tulpaner hade blomsterknopp uppe bland bladen.

Samma dag fann iag en liten kejsarkrona igen ofvanföre största pärönträdet, ther swingen rotat. Thensattes wäster om then största kejsarkronan på långa qwartersängen.

den 12 förnams 2 kejsarkronor bland the röda tulipanerna nedanföre brunnen . sticka up, om hvilka se åhr 1726 wid junii slut.

den 13 Stack ett annat stånd up af kejsarkronor.

Tå kom ock Mohr hem frå Uddevalla eftermiddagen.

den 14 Ympades 3 trä, ther ymparna förr utdött.

Tå stucko up brandgula liljor item.....

den 18 mullades tobaksfröet. Tå sattes the liljor, som fru Magisterskan skickade oss ok them hon fått i Morlanda. Näml. 3 st på lång- qwartersängen under krisk apeln , item 4 tulpanelökar ibland them ok kejsarkronorna.

(aprilius)

den 21 Bekom iag bref frå H^r borgmästare Silentz ok broder Anders Rathe samt Catarina dat. 17 apr.

Thå begynte första gula narcissen på spräcklota tulipansängen then västersta sticka uth sitt blomster.

Hörde ock swalans quitta; då öppnade pionerna sina sammanvicklade blad, ok kejsarkronan, som kom up med 2 stielkarwiste sina blomsterknoppar hafwandes på första ok västra stielken 6 men andra ok östersta 10 blomsterknoppar, the 2 smd ok tulpiggade fördelte kejsarkronorna hade then nordre 7 ok then södra 5 blad, the 2 tulipansängen then östra 18, then västra 10 blad.

Första bönedag Øttes. Jer. XV:6 Tu hafwer öfwergifvit mig ... worden

Högm. Amos. IV:6 Therföre hafwer iag i all edra städe.....

Aftons. Jer. II:19 Alltsd måste tu få hweta.....

den 22 Tå såddes tobaksfrön i then nyss uppgjorda sängen.

den 23 Skref iag broder Anders Rathe til med Mohr, som skref til borgmästerskan Stina Weffver ok Catarina til samt skickade snörlifvet ok några trädgårdssaker med Danska posten.

den 24 stack västerska gula narciss. på långa quartersängen uth sitt blomster.

den 25 sammaledes den medlersta .

Nu stod then första i fullt blomster ok begynte kejsarkronorna hänga med the uthväxta blomster på västra stielken ok

den 21 på östra stielken ok efter korsmässan (den 3 Maj) ok följande wecka i full blom.

den 28 sattes turkiska hvetekärnor, som warit i dyngawatten blötta ok legat i mull några dagar.

den 30 Hördes göken första gång.

den 26 ok 29 såddes åtskilliga slags frö i hagen

MAJUS.

den 2 Reste H^r Magistern at Fredrikstad thå iag wart anmodad at besökia Halward i Munkeröd, som blifvit orolig af ängslan ok svårmodighet, hvorföre iag icke allenast den 3 besökte honom utan ock den 4 då han wille löpa bort. Kom igen til honom ok förblef hos honom then dagen ok natten.

(majus)

den 2 begynte nu ock kejsarkronornas liljor blifwa uthsprungna wisandes fram
the små hvita hamrar med blomsterbladens droppar hvorfrå den 5 til den 13 hämtades
en liten glasflaska full. Tå begynte de hvita hamrar at wissna ok blom-
sterbladen samt.....

Frå then 6 eller 8 begynte enkla narcisserna stick uth sina blomster ok blef
then första fullkoml. uthsprungen den 13, så ock första hvita ranunklerna.
den 12 såddes äplekärnor af the små röda ok platta sötkriskäpplen, som mor ok
Anders fått i Tanum, them H^r Magistern haft med sig. frå Norge ok woro 14.
Anderses 7 sattes i innersta raden näst kammarväggen ok i båda yttre hörnen;
the andra siu som syntes friskare sattes ther emellan.

Fam. graved. copl. die Ascens et seqv.

Begynte kirsebärs ok plomonträ blomstra. Plomonträna mest.

Nu woro ok granträna fulla af röda bär ok spiror, hvilka bär den 14 utbrustomed
gulaktigt pulfver.

den 15 begynte päron ok äpletränen i hagen blomstra.

den 16 fick första tulipanerna fullkoml. uthsprunget blomster item the dubbla
narcisser såwäl uppe som neder i hagen.

Iag skref så ock tå H^r borgmäst. Silentz ok broder Jacob til, som afgick med
posten.

Nu förwissnade kejsarkronornas liljor mer ok mer ok bladen afföllo den 19.

den 20 fingo wi tilsätt. Gud förläne sin välsignelse til sädens växande, bär-
ning ok nyttjande.

Pingstoffret.

1 dagen i Luur Mansf. 5:24 Quinf. 2:12 Theribland silfver 2:22.

I Tanum " 12:8 " 9:17 Theribland silfver 9:3

2 dagen i Luur 28 öre Tanum 1:15 1/2 .

Summa allt 33:30.

I pingstveckan begynte oxeltränen första gången att blomstra ok springa mer ok
mer uth , men blomsterbladen på päron ok äpletränen i blästen föllo af.

(majus)

den 25 uptogos the tulpaner, som fru Magisterskan fått i Morlanda ok förärade oss medan bladen var förvissnade. se april.

Nu stod Berberisbusken i full blomstring såwäl som oxeltränen, item the inflyttade hvita jordbärsstånd hade ok blomster.

I följande veckan efter H. Trefald. sönd. (den 28.5) blomstrade the hvita morgonstiernorna mer ok mer ok rosenknoppar uthkommo.

JUNIUS. MIDSOMMARS MANAD.

NB. Båda biswärmor som den 3 ok 15 huius fänges, lades på öfwer wintern ok lyckades med them, men then gamla dödde ut. ok uptoget om hösten (vide inito Juni) den 1 Häradstinget på Hede. Text Psalm. 113:5.

den 3 kl 8 om morgonen uthur then unga stocken swärmade bien men then gamla näst berget under tränen syntes utmattad ok orkeslös.

den 5 Reste iag med min hustru ok lilla Stina åth Uddevalla ok framkom den 6 kl 4 eftermiddag.

den 9 eftermiddag reste wi til Wenersborg. Therifrån afreste wi den 13 eftermiddag ok framkommo til Uddevalla den 14 bitti.

den 14 mot eftermiddag begdro wi oss hem från Uddevalla ok den 15 kl 14 eftermiddag hemkommo, lämnande Catarina i Wenersborg hos räntemästare Törnqvist ok Stina i Uddevalla hos borgmästare Silentz hafvande med oss lille Magnus Fagerdahl.

Tå hade bien swärmat andra gången.

Andra bönedag Ottes. Exod. 34:14 Ty Herren är en nitälskande

Högm. Josua 23:13 Therföre bewarer ... eder Gud kär.

Aftons. Joh. 5:3 Thet är kärleken... icke swär.

den 17 Uptogos the minsta af the spräcklota tulpaner, som hade wissnade blad. item then minsta kejsarkronans lökar, som mäst woro wissnade på bladen. Nu stodo några brandgula liljor utsprungna. Några stodo i knopp. Svärdslijan hade om bönedagen ok följande söndag til den 20 utsprungna blomster. Sedan wissnade de. Frå medio juni begynte hyllen blomstra ok warande wid midsommartiden i full blomstring.

{ junius }

den 19 Uptogs the 2 större kejsarkronolökarna som stodo på tulpansängen nedan om brunnen.

den 20 War iag i sokenbud hos Tolles hustru i Greby ok fik 2 daler.

Nu begynte rosorna blifva fullkoml. uthsprungna.

den 22 togs the öfriga tulpanlökarna up, såwäl de sprecklota på öfre. som the röda på nedre sängen. Tå woro några brandgula liljor affalna. Några stodo i knopp. Begynte blå lupiner nederst at blomstra. The första walmoger brynte jämwäl springa uth.

den 23 Uptogs then största kejsarkronan, som fördelat sig i 2 stielkar ok 2 stora lökar, warande än något grön på bladen, Näst stielkarna samt hafvande några friska rötter, item togs up hyacinter wid.... sötapeln.

den 28 Uptogs the två små hyacinter på röda tulpansängen , item satte några to-baks ständ på en lithn säng.

den 30 Reste iag med min hustru ok barnen åt Söderöiarna at upbära min rättighet för thetta ok förra åhret, medan iag i fjol ej warit ther. Före afresan skref iag til borgmästare Silentz i Uddevalla samt syster Maja Thörnquist i Wenersborg, som skickades med posten.

den 6 6 juli aftogs stielkarna på the förwissnade rötterna på kejsarkrone - lökarna ok wägde den största 19 lod wäl ok then andra 17 lod ok 1 quint.

The mindre kejsarkronelökarna wägde then största 2 1/2 lod 1/2 quint. then mindre så när 1 lod, the 2 minsta then oskadde 1/2 lod 3/4 quint. then skadade på sidan vägde litet öfver 1/2 lod.

Julius. HÖÖMANAD.

den 4 Inkördes första hölass 8 ned til asparna, den 5 4 lass, den 11 2 lass,
den 12 8 lass ok den 17 18 lass.

den 1 mot aftonen hemkom wi fra Söderöiarna. Laus Deo.

Nu begynte judiska krassen få blomster ok then blå lupinen redan sätta the ned-
ersta blomstren.

den 3 war iag i sokenbud hos Petter Lind i Grebbestad. Nu begynte nejlikknoppar-
na spricka uth til blomster.

den 4 Skref iag Jonas Carlström til uthi Gustafssons bref , som afgick den 8.

{ juli } 1

den 5 uptogs narcisserna vid Libsticksbusken ok the som stodo vid västra sidan om kålsängen, som begynte på topparna något att wissna.

den 6 War de första af Broo walmogor utsprungna röd ok hvit i kanten. Nu wissnade the sidsta brandgula liljorna.

Tredje bönedag Ottes. Joh. 4:21 Ok thetta budet hafwa wi sin broder.
Högm. Gal. 5:15 Men om I bitens ok trätens med varann.....
Aftons. Jac. 3:18 Rätfärdighetens frukt kommer af en sådd...

den 10 sattes the först uptagna sprecklota tulpanlökar på lavendelsängen.

den 16 Begick iag Herrens H. nattvard i Tanum.

den 18 Sattes the gula narcisser, som wi fingo i Wenersborg runt omkring tulpansängen nedanför brunnen....

Judiska hweten eller så kallad Nagis framkom med sin greniga ax allt mer ok mer fick ock efter en veckas förlöp neder emellan bladen små utstående skägg, ther axet innanför widtog.

Solblommorna begynte ock nu springa uth.

den 19 kl 10 fm blef H^r Magisterns dotter född.

Tå sattes tobaken på lilla sängen näst Judiska hweten.

den 21 Flyttades unga nejlikständen på en säng mitt emot stora päronträdet på västra sidan vägen.

Satte ock 4 af the små kejsarkronelökar på tulpansängen nedan om brunnen i rad med mörka pionerna; then största som vägde 2 1/2 lod västarst mitt emot hvita winbärbsbusken, the andra mindre ok många af 1 lod ok 2 något öfver 1/2 lod efter storleken österom. Thernäst söderom en rad tulpaner som ståt hos the sprecklota med theras afsättningar mellan kejsarkronorna ok af the sprecklota en rad sunnanföre 4 stora ok 6 små afsättningar. Thernäst til afskilnad en rad af våra gula narcisslökar, theraf ok sattes en rad emellan ok innanför the först satta från Wenersborg.....

den 22 Flyttades 2 stora Magis-ständ med jord vid... från tobaksståndet up i plantabänken under berget.

den 23 Döptes H^r Magisterns dotter kallad Anna Juliana.

(juli)

den 26 sattes 12 stånd dubbla sprecklota tusenskönor på lavendelsängen samt
3 stånd på tulpansängen, som togos ok
oc fördelades af the andra under söt - ok kriskapeln.

den 31 förmärktes the första ok största kejsarkronelökar redan begynt skiuta
små rötter nederst wid hålet, ty sattes the följande dagarna, då then största
under kriskapeln vägde 19 lod 1/8 quint.

AUGUSTUS. SKÖRDE MANAD.

den 1 Flyttades 2 brandgula liljor, som af .. en fördelat sig .. en til flera
mindre af the största kejsarkronorna nedåt om brunnen mitt nedanföre libesticks-
stielen; sattes och wid sidorna 5 stycken narcisser af obekant slag ok brand-
gula liljor.

Samma dag skickade iag bref med H^r Bergius, som reste til Göteborg näml. mor
til Kaisa Silentz, theri bref til lila Stina, så frå Mohr til Anders samt in-
lyckt til broder Johan Brun i Wenersborg, jämte klädesbylten, item bref til
broder Jonas Carlström i Kongelj, dat. den 31 maj.

den 6 Kom dragon Anders Swan utskickad frå Wenersborg med kräftor ok kläder
til lille Magnus, hafvandes bref frå Johan Brinck, Johan Rathe, Anders Rathe
samt Maja Törnqvist, samt Catharina, afsändt den 3 aug.

den 7 ... ok skickade några trädgårdssaker til wännerna såwäl til Uddevalla
som til Wenersborg.....

Fjerde bönedag Ottes. Jer 50:5 Kommer ok wi wilja hålla oss til Herren.....

11 augusti Högm. Phil. 4:1 Blifve så ståndande i Herranom mine älsklige.
Aftons. 2 Cor. 13:11 Så blifwe kärlekens Gud när Eder.

den 12 Märktes största tobakstanden begynt utschiuta första öfwersta blomstret
uthur knopparna som syntes blek... men rodnade mer ok mer på ändan til den 17
då the fullkomligt uthsprungit; then 19 begynt något förwissna ok den 21

NB. Största tobaksbladen märktes schiuta långt ok 1/2 aln bordtemot.

{ augustus }

den 18 fingo wi grödan wäl inbärgad. Gud ske lof för the... wäderleken; Gud förläne sin nåd til att rätt bruка ok nyttja then wälsigni : han oss rikligen förunnat.

samma dag kom bref ifrå H^rP. Ström.

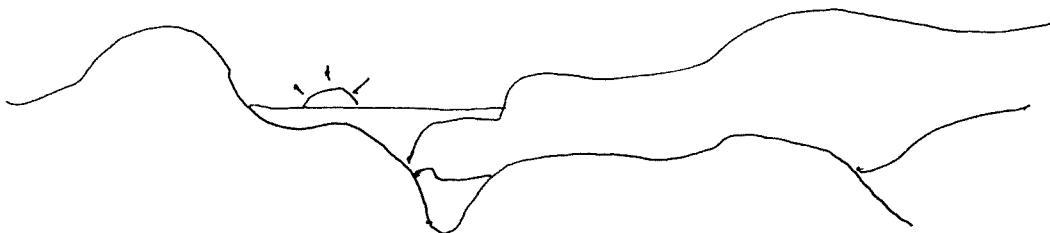
den 21 kom bref ifrå H^r Bergius dat. Giöteborg den 17.

den 21 ok 22 afplockades humlen, som rå wägde nära .. öfver ett pund, men torkad blef 1/2 pund.

den 24 kom wi bröllopsbref frå moster på Lysegården dat. den 19 angående REBECKAS bröllop, som skulle stå den 12 nästkommande september med accismästaren CORNELIUS ASP.

den 25 skref Iag H^rBergius til i Giöteborg.

den 29 augusti om aftonen kl inemot 9 syntes bergklinten upga såsom figuren uthvisar något nordligare än den 5 october förledet dhr, 1726 vide.

SEPTEMBER. HÖST MANAD.

den 8 sept. ankom efter öfwerstanden sjukdom högwärdige Biskopen H^r Doct. ERIC BENZELIUS til Giöteborg. Gud styrke honom til sin församlings bästa, vide Jun. 1726.

den 5 skref iag H^r P. Ström til, tillika med Anders ok Torger i Tågeröd ok afgick med posten.

den 6 Tog wi af the öfwerblifna sötäplena på Busuarapeln, som uoro mäst mogna ok i regnwädret föllo många af ok på sidstenen kom wi 100 ok therefter 300.

den 8 sattes narcisser, som hängt i gásakammaren uptagna, frå den 5 juli, ok hade ännu några friska rötter, så at the wäl kunnat längre hålla sig. Sattes lökar omkring tulpansängen af en fördelad buske.

Sakars up några stånd, som syntes mäst mogna af Kareliska hvetet eller så kallad Magis.

(september)

den 10 mot eftermiddagen reste iag med min hustru ok lille Anders söderuth til Rebeckas bröllop på Lysegården.

den 11 eftermiddag kommo wi til Uddavalla ok afreste therifrå om aftonen til Kärr.

den 12 Framkommo wi til Lysegården kl half fyra.

den 16 eftermiddag reste wi til Kongelß, ther wi förblefwo til den 19 då iag följde med H^r Bornander ok Anckarström til Giötheborg.

Här något om berberis bärns mogna saft utan tilsats skrifvit den 27 sept. 1727.

den 21 mot aftonen reste iag åter til Kongelß ok sedan den 22 til Lysegården, den 23 therifrån til Uddevalla 5 mil ok framkommo om aftonen.

den 25 reste wi frå Uddevalla til Skredsvik at hälsa på hos H^r broder Rathe.

den 26 om adtonen kommo wi Gudi lof wäl hem.

Sattes the medfördä telningarna af stora stickelbären frå Kongelß ofwanför tulpansängen, item ther en krikontelning frå Lysegården., sattes ofwanför narcisserna wid kålsängeni rad om hvarandra så at then största telningsbusken mitt uthi, så wäl then öfwerata näst kålsängen, war af Lysegårdens krikon kom ther imellan ok västerst två stycken af Kongelss i Holst hagen.

OCTOBER. SLACHT MÅNAD.

den 7 war iag i soknen hos Scarin i Sandnäs.

den 12 Bekom iag bref frå broder Johan Rathe dat. Wenersborg den 4 october.

den 8 Efter förrättad gudstienst reste iag at Norra öiarna at hålla läsemöte ok upbära min rättighet.

Kom alltså om aftonen til Galtö, ok om eftermiddagen til Resö, men medan få woro tilstädés

den 10 Reste iag . Lindö til Kalfö ok war i stor lifsfara under vägen af på-kommande stormväder. Kom dock lyckeligen fram mot aftonen med Strömstads jakt.

den 11 förmiddag hölts läsemöte på Kalfö; therifrå reste iag til Häfstsensund ok hölt ther eftermiddag läsemöte. Kom så om aftonen til Sandnäs ok therifrå hem

(october)

den 16 Sattes en säng med ållon, 45 stycken som hade gropiggar .. vid lilla boken 12 stycken.

den 30 Gjorde iag salsklockan ren ok fick henne i så god gång, at jag kunde på lilla gånglodet vägande 30 hängia ett skålpond ok 22 lods tyngd mot thet stora af 6 skålponds wigt ok hon likwäl inte stadtade utan gick så långsamt, at hon på ett dygn eller 24 timmars tid drog sig tilbaka så när halftredie eller 2 timmar ok 20 minuter; tog sedan af blyet på båda sidor om oron qvint så när på hvor ändan 31 1/2 qvint tilsamman, theraf hon fick snällare gång.

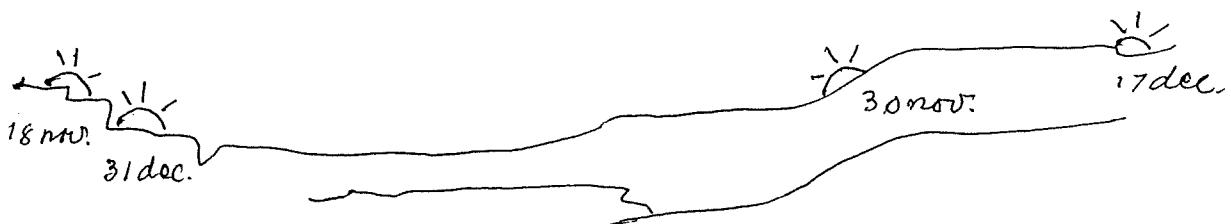
NOVEMBER. WINTER MÅNAD.

den 8 Skickade iag bud til Göteborg med Jon Gädda ok skref til Fru Catharina Asp ok accismästaren Cornelius Asp, Men för öväders skull kom ej til at afresa förrän den 15 Nov.

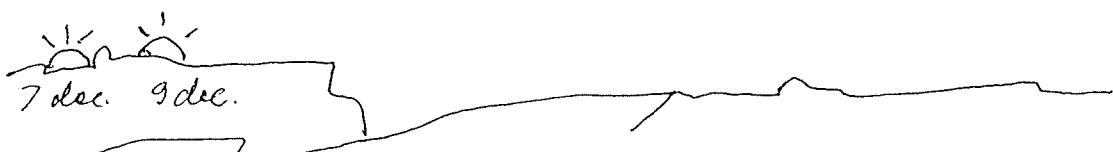
den 16 om aftonen stod I mitt öfwer $\frac{1}{4}$ hafvande på östra sidan om sig siusstiernorna them mer ok mer nalkades. at han kl 9 stod bredwid them ok syntes gå lika genom them.

den 24 Undfick med H^r Mag. ok thes anhöriga HERRans Hel. nattward Ps. 63:2

den 26 war wi gäst hos Elsa.

Solis occasus in angulo extreme rupis solarii observatus.

DECEMBER. JULE MANAD.

den 2 Skref iag syster Karin til ok H^r Carlström uthi bref til H^r Joh. Bonander
som samma dag afgick frå Hval med posten

den 11 bekom iag bref frå Cornelius Asp dat. Giötheborg den 2, som Jon Gädda
med andra saker hade med sig.

den 14 om aftonen syntes D hafwa gåt förbi Siustiernorna ok stod något öster
om them , men $\frac{1}{4}$ i SW.

KOMMENTARER:

avseende år 1727.

Här når oss en stor överraskning. Elfström korresponder med Elias Spaak, som bl.a. var postmästare i Uddevalla. Mest känd är denne dock för sin radikalpietism. Och det får sina konsekvenser. I avsnittet om Thomas Christian Leopold, som formligen plågade prästerskap och allmänt överhögheten med sina pietistiska predikningar av radikalaste slag, skall vi finna att då Leopold några år därefter sattes in på Bohus Fästning kom också han att korrespondera med denne Elias Spaak!!! Vad skall man tro. Var vår gode prästman från Tanum besjälad av samma pietism. Mårne han också råkat illa ut. Märkligt är ju nämligen att Thomas Leopold kände Elfström från Skånetiden, liksom han dyrkade sedermera biskopen Herman Schröder-också han ivrande för pietismens lärosatser. Utförligt härom i omnämnda kommande kapitel med nya intresseväckande rön.

Vi möter i fortsättningen än fler av nya gestalter:

H^r Mag. Ekman i Qville är kyrkoherden därstädes Peter Andersson Eekman. Han var son till mantalskommissarie A. Eekman i Göteborg, vars bror var justitieborgmästaren i Göteborg Håkan Eekman. Kyrkoherde P. Eekman var gift med en Margareta Qvildahl, vars syster Agneta Qvildahl varit gift med Elfsrötms morbror (i hans andra gifte) Nils Oberberg. Usch då, vad Elfström dribblar med oss!

Här uppträder nu helt plötsligt en moster Trina Hasselqvist. Det är Trina Holst - Ratterij som gift om sig med kyrkoherde Andreas Hasselqvist i Uddevalla.

Nu besökes Elfström av Mårten Kall, som vi tidigare stiftat bekantskap med.

Rapporteras att H^r Lars Eckersten gift sig med prostinnan. Eckersten är kyrkoherde i Foss, Håby och Svarteborg, som finurligt passar på att konservera företrädarens i ämbetet Andreas Seth änka. Hon hette för övrigt Maria Rönnow. Och kan man tänka sig att även här går det att skräsla sig fram till en förbindelse med Peter Elfströssläkten. En dotter till prästparet Seth ägde en dotter som blev gift med slottsprästen Tolle Töllsonius. Dennes kusin Tollehans Gilbrtsson var i sin tur gift med Elfströms moster Margareta Fagerdahl. Hänges med?

Nu får vi äntligen bekräftat att levnadskonstnären Peter Elfström brygger mjöd och är generös nog att låta eftervärlden få receptet. Men han överraskar även med att lära ut veterinära knep: " Recept för allehanda hästars inwärtes."

Hela familjen Elfström reser ofta till Uddevalla över Wärsborg. där de på båda ställena besöker släkt och vänner (Fagerdahlar och Weffvarar)

Observera att Elfström kallar sin kusin Maja Törrnqvist för syster!

Elfströms reser till kusinen Rebecka Weffvers bröllop på Lysegården med accismästaren i Göteborg Cornelius Asp (kallas sedermera proviant-och räntemäster)

Här får vi återigen uppleva en sådan där märklig historisk sammanstötning. Thomas Thorild hade en broder Ivar Thoren som år 1773 hamnade i Göteborg och blev anställd som bokhållare hos denne proviant- och räntemästare, Cornelius Asp. De bodde för övrigt i samma fastighet på Magasinsgatan, vilken ägdes av Asp. Eftersom nu Thomas Thorild under sin gymnasietid i Göteborg 1772 -1775 och även senare bodde hos sin broder kom alltså även Thorild att träffa familjen Asp. Här alltså en historisk gemenskap - trots en tidsskillnad på mer än 50 år. Asp dog 1781 och var då över 80 år. I övrigt hänvisas till Thorildsbiografin.

Elfström skriver till Fru Catharina Asp, vilken är räntemästarens moder. För Elfströms-forskaren kan det måhända vara av intresse veta att Cornelius Asps far var amiralitetskaptenen Jonas Asp (född 1660 och död 1730), som var välbekant både med Lars Gathenhielm som amiralen Oluf Strömstierna.

Sjuttonhundratjugonio.

JANUARIUS. THORS MÅNAD.

Votum! O Gud! Låt til Thin ähra lända
wärt nytt åhrs början, framgång ända
thet bedja wi i JEsu namn
så främjes wist vår siälagagn.

den 11 Skref iag H^r P. Ström til med Halward i Ryland.

Occasus solis observatus in angulo rupis.

den 21 Ankom broder Bruns bref dat. 24 dec. som gått åth Noriet ok återsändes med danska påsten igen. Oluf Haralsson befordrade. Item från broder And. Rathe med Darens almanack insluten.

den 26 om aftonen kl 10 syntes månen gå lika öfver förbi Siustiernorna ok stod tilstⁿ sålunda

den 28 om aftonen kl 7 eller half 8 stod månen lika under Siustiernorna under finist cornu sål. * Ad director sui distantium.

FEBRUARIUS. GÖIJE MÅNAD.

Occasus solis.

Månens synliga förmörkelse observerades förhålla sig lika efter uträkning ok kl 9 1/2 med största förmörkelsen syntes mörkröd lik koppar el. glödande järn.

den 3 Bekom jag Not^d Jacobssons bref dat. Giötheborg den 1 febr. ang. examen

(februaris)

forts. den 3

at inställa mig til Strömstad past.

den 5 Upbar iag min rättighet på Näset ok i Nordre Säm.

den 6 Efter förrättad gudstjenst i sokenbud i Ogstorp ok upbar min rättighet i St. Ryk ok Liungbytorp.

den 7 Daterade iag bref til Högw. Biskopen E. Benzelius, som H^r Magistern befordrade jemte sitt.

den 16 Kom broder And. Rathe hit med Monsr GUSTAF WANDALIN ok dagen efter reste til Kragenäs, men broder Rathe blev så hos oss til den 22, då han afreste til Uddevalla.

den 18 Upbar iag min rättighet i Öfra Knäm ok L:a Ahrendal.

den 19 Uppbars rättighet i Ertzröd ok Södra Kärra.

den 28. Om aftonen syntes månen hafva gått förbi öfver Siustiernorna ok stod österöfver them sålunda: D. ***

den 25 Afsändes Truls med släde åt Wenersborg att hämta Catharina hem. Tå lille Magnus fölade med. ok skref bröder Brun til.

MARTTIUS. MARS MANAD.

den 5 Begaf iag mig i HErrans namn på resa til Giötheborg kl 10 fm ok om aftonen kom iag til Foss. Therifrå reste strax eftermiddag den 6 til Uddevalla ok wid solens nedgång framkom.

den 7 eftermiddagen reste jag från Uddevalla till Grohed 3/4 Ther låt jag mina

hästar med drängen fara tilbaka ok åkade sedan til Åsen 4 1/2 fierdings väg.
den 8 Frå Åsen åkades uthiförs med skiutz til Kongeljf ther iag framkom kl 2
om aftonen.

den 10 om morgonen begaf iag mig kl. half 9 iväg ok åkade thå ginast öfver isen vid Wiken ok så landswägen ned til Götheborg til Elfsborg.

den 16 om morgonen begaf sig mig på hemresa från Göteborg och kom till Kongelund med släde kl 12. Mot aftonen reste jag från Kongelund till Romelanda och

den 17 reste fra Romelanda ok med skjutz & EEda til Måröd. Om aftenen den 18

(martius)

den 18 therifrå til Skredswik til Qvistrum bro.

den 18 skref iag ock frå Uddevalla H^r vice pastor Erick Asp i Strömstad til.

den 19 Om morgonen åkade iag frå Bro wintervägen at Beckewalla ther iag häl-sade på hos H^r And. Alander, som befordrade mitt bref ut til Joh. Gadda under H^r kyrkoherde Kilanders covert, at afgå med påstböderna frå Östebys. Reste så til Swarteborg ok efter bewistad passionspredikan reste af. Td måste iag hyra en ridhäst ok kom til Tanum kl 5. Afreste så om aftonen hem finnandes alla i godt tilstånd. Gudi ware lof ewinnrlig för sin hielp.

den 21 Skref iag til H^r accismästaren Cornelius Asp . Item H^r Bergius.

den 25 Begick iag med H^r Magistern HErrans H. nattvard . Apot. 20:6.

den 29 Reste iag til Strömstad at predika ok framkom kl 4 om aftonenlegande hos rådman Jacob Strömdahl.

den 31 kl 3 eftermiddag reste iag frå Strömstad ok kom hem sent om aftonen kl 11
Gudi lof för lycklig resa.

APRILIUS. APRIL MANAD:

Ortus solis in extramitatae rupis solaris.

den 2 Bekom iag bref frå H^r P. Ström dat Martii.

Efter påska framkommo blåsipporna ok blomstrade mer ok mer i följande weckan.

I thenna weckan upbyggdes ladorna ånyo. Thå stod hispatian i full knoppning.

den 15 ok följande begynte största kejsarkronorna at uppkomma.

den 16 War iag i sokenbud hos Gude i L:a Gerum, som blifvit i Ragnebedzhangen ok ej orkade längre än til Hasslehus ther han låg.

(aprilius)

den 25 Första bönedag Ottes. 2 Cor. 5:20 Låter koras med Gud.....

Högm. Rö 3:22 -25 Ty här är ingl.....

Aftons. 2 Cor. 5:17 Hvar må vägar

Om bönedagen ok therefter begynte the största gula narcisser spricka uth ok
skiönjes ok fick therpå fullkoml. utsprunget blomster. Om följ. söndagen
den 27 april therefter blomstrades the nedre allt fler efter hvarandra, wi-
sade i full blomster til thess the allesamman blefvo afhämtade til Tanums
bröllopet den 20 maj.

den 28 Begynte wi bru-a jorden ok ploga up nedre flaten, som såddes strax, sedan
upflaten....

MAJUS.

den 6 War iag i soknen bud hos Olof Mattisson i Hessla, som länge dragits med
bröstwärk ok iag fick 2 daler. Dagen therefter afled han, ok begrafdes följ.
söndag.

Fagra små hyacinter ,de blå, framviste blomstring i thenna weckan. Före pingst
blomstrades först plommon- ok kirsebärsträna, sedan äple- ok päronträna.

Stodo ock the största kejsarkronorna i full blomstring.

den 20 Stod jungfru EMERANTIAS bröllop med kyrkoinspectör H^r JOHAN WOLFDAUER
på Tanum. Tå höllo wi lustigt in til den 23 då wi med flera gäster hemreste
den 23.

den 22 War iag i soknen bud hos Oluf på Norra Galtö ok fick då 2 carol.

Efter regnet sprucko the hvita narcisserna med sina blomsterknoppar uth....
såväl som de dubbla.

den 23 Syntes första tulpanen röda .. til den 3:e dag pingst.

den 27 Skref iag bref til brader Anders Rathe . Tå iag widare skref bref ok
under covert lät afgå til H^rbroder Brun i Wenersborg ok H^r Bergius i Giötheborg.

den 30 Fingo wi tilsådt. Gudi gifve framgång.. The hvita jordbärsrisen med gul-
achtiga blom sprungo uth och afföllo trädblomstren.

den 31 Swärmade then medlersta bistocken N.3 som sattes på foten på N1.

JUNIUS.

den 1 juni dödde häradshövdingen Brun i Strömstad ok begrofs i kyrkian den 25 juni.

Först i junio begynte the blå aquileier ok dubbla pioner blifva fullkoml. uth-sprungna såwäl the mindre gula tulpaner samt andra af the sma röda tulpaner. Item the dubbla rödsprecklota tusenskön.

den 3 ok följande kunde skönjas blomsterknoparna på hvita rosentornen, fram-kommo öfverst mäst. Sammaledes på andra rosenträn nu blomstrade ok berberis-busken mer ok mer wecka igenom.

den 6 War iag i sokenbud hos sal. Hans enkia i N. Ryland. Tå begynte först bringebärssbusken blomstra ok dagen efter then hvita börga nedan om brunnen. Nu begynte dubbla pionerna i änghagen blifva uthsprungna. Nu bortvissnade the öfversta ok sidsta sma blom på hyac. Item the sidsta enkla narciss. ok en del tulpaner. Item lilla gula....

den 13 Andra bönedag Ottes. Esa. 30:21 Thetta är wäg.....

Högm. 1 Joh. 3:7 Kära barn låt ingen bedraga eder.

Aftons. Joh. 12:35 Wandra medan I ... hvart han går.

den 12 Bekom iag bref ifrå H^r Bergius.

7 weckan före bönedagen swärmade bien åtskill. gånger uthur then gamla stocken näst stentrappan, tit ok några biswärmor uthur the andra kuporna sig dragit, men den 10 .. befants en fattas nedom... sängen österst N:7 ok then fingo wi bibe-hålla som fattas uppa N:1 ok ned hos N:8 sammaledes.

den 15 togos 2 stycken swärmar före ok efter regnet. Then största....

den 19 begynte hypetornsrosorna. Sedan den 22 the på engelska tornen sprungo ut.

den 20 Uptogs the största kejsarkronorna wid kriskapelns. Afdelades sig i 2 st. the blef....

den 21 Uptogs the mindre kejsarkr. nedanför brunnen, som än inte blomstrat ok hade theras ... sig i 2. Midsommardagen woro the blå swärdsliljor utsprungna. Begynte och då kroeliljorna fullkoml. springa uth.

den 23 Undfick iag H^r Not. Jacobssons bref om prestemötet, som war förordnat at hållas den 23,24,25 ds.

den 25 Hade bien swärmat ok satt sig på 2 hällar, theraf....

(Junius)

den 26 Om aftonenreste mohr åt Wenersborg efter Catharina. Blef en stor biswärm tagen, ok måtte sättias ring under kupan NXI.

den 30 Blefvo första hwita lövekojor fullkoml. utsprungna ok dagen efter begypte the röda rosor på en torva wid berget wid Blackarebacken blfva uthsprungna.

Nu stodo ock the wackra buskanejlikor af åtskilliga slag, hwita, röda ok sprekkota i full blomstring. Sammaledes swärliljorna.

JULIUS.

den 3 war första brandgula liljan utsprungen.

den 4 Kom min hustru med Catharina från Wenersborg. Tå sattes the medförda smörbottn... 4 stånd ... Skref så .. Törnqvist ok H^r Brun til.

den 9 Fick iag bref från H^r Ol. Kilander. Begynte the hwita bringebären wid .. at mogna alltför sedan ock the mindre såväl som the röda.

Bönedag Ottes. Dan. 9:4 Ack Herre tu store ... bud ok rätta.

Högm. Psalm. 29:9 Hielp du oss Gud.. namn skull.

Aftons. Psalm. 130:4 Ty när tig är förl... fruckta dig.

Skref så H^r morbror L. Kock til.

den 12 Swärmade bien uthur N:4 som sattes på berget.

den 15 Skref iag til H^r Oluf Kilander ok Johan Gädda.

den 16 Bekom iag bref från H^r Bergius dat. 9 julij.

den 18 Skref iag til H^r Bergius, som lades på posten den 19.

den 20 Kom H^r Bergius til Tanum. The största hwita bringebärsfröna såddes några å nordöstra ändan af lilla stickebärsängen. Några wid hwita rosetornen med...

den 29 Reste med H^r Bergius til Qville.

den 31 Skref iag med H^r Bergius från Qville prestegård til broder Jonas Carlström ok Nolleroths hustru. Afreste sedan från Qville ok hemkom om aftonen.

AUGUSTUS.

den 4 war iag i soknen hos kyrkostöten Henrick på... Tå kom häradshöfdingen

{ augustus }

den 4 forts.

Erik Lundström för at få ut hästar.

den 5 Ankom Mauritz frå Qwille med bref frå H^r Mag. om sin dotters födelse til min hustru, som töfwar.

den 7 war första blomknoppen på tobaken fullk. utsprungen. Begynte ock största solvändan mer ok mer blomstra.

den 9 sattes .. som legat uptagna i 7 weckor ok hade redan begynt sticka uth rötter. En af the små som inte blomstrat sattes.. af the största .. fått en djup skräma. Togs itu ok sattes.....

den 22 Reste iag til nedre Ryr at upbära min rättighet ok kom hem den 23 om aftonen.

den 26 Bekom iag H^r Bergius bref dat. Giötheborg den 23 aug. Tå fattas bläck i then lilla flaskan 3/4 lod.

de 26 fjerde bönedag Ottes. DEut. 5:-9 Ach! thetta at ... bara.....

Högm. Psalt. 61:6 Tu lönar them väl....

Aftons. I Thest. 5:18 Waren tacksamma ...

Med H^r Magistern begick Herrens H. nattvard Sal. 143.

SEPTEMBER. HÖST MANAD:

Här några mycket svårtolkade noteringar om diverse. Är inte meningsfullt at uttyda från den kopia jag har till hands.

NB. När solen uppgår med strimlor som skjutas up öfver några skyar vid horisont bådar thet regn.

den 22 Reste iag til Norr.. at upbära min rättighet ok kom frå Långbäcksstrand til Galtön.

den 23 til Resö ok Galtön.

den 24 til Råssön om aftonen.

den 25 Raftötängen, Hälsö, Hafstensund, Hafsten, Räfsnäs, Lambön, Sandnäs ok kom iag hem om aftonen.

OCTOBER. SLACHT MANAD.

I thenna såväl som föregående sept. månad war mycket ostadigt väder, mäst regn ok blåst, som hölt wid lika men intet frost förnumit mer än den 4 om morgonen var rimfrost ok

den 12 efter thet starcka ovädret saktade sig, syntes då några ställen litet is på vatnet.

den 12 eftermiddag begynte mer ok mer att blåsa ok blef om aftonen ok hela natten så häftig storm at tak afblåste

den 13 om morgonen dgot öfver 7 hördes ett förskräckligt jorddön med båfning så at husen skakades fast thet war stilla ok lugnt. Men gick strax öfver. Gudi ware lof!

den 15 Bekom bref frå H^r broder Mag. Thim..... Item bref ifrå broder Anders Rathe ok syster Rebecka med åtskilliga saker, som Magistern hade med sig frå Giötheborg.

Här tydligent ett recept på bläck, som är svårt att tolka.

Skref H^r broder Mag. Thim til men för postens afgang komej fort förrän den 25
Tå ok bref afgang til H^r broder Corn. Asp ok broder And. Rathe.

den 25 War iag i sokenbud hos Siri i Nedre Knäm.

den 27 War iag efter gudstienst i sokenbud hos Karls hustru i Säby, somgaf 18
öre. Item betalte föt min rättighet 6 öre.

Här följer ett hopplöst svårtolkat stycke . Det handlar om hur Elfström mekar med sin klocka för att få den att gå rätt.

NOVEMBER. WINTER MANAD.

den 2 fick jag bref ifrå Mad. Anna Brun

den 3 Fick bref frå lilla Stina dat. 31 oct.

{ november }

den 3 Skref iag til syster Maja Weffver ok lilla Stina som strax blef afskickat
ok.....

den 5 war iag efter förrättad predikan i sokenbud hos Marta i Knäm.

War hos Elsa i Ryland inbuden med flera gäster då Major von Stahl förährade
en dansk 5 daler när nedkomsten blef för min k. hustru.

Den lyckliga tilldragelsen ägde tydligem rum den 18 på morgonen"ok thet blef
en flicka"slutar Elfström sin notering.

den 20 Skref H^r Major Stahl och Fru Baronessan til. Item H^r Capt. Lilljenhök
H^r Leutn. Gillerstedt, cornett Kullenbeck , mester Tegner ok H^r Magistern
Ekman, H^r Mag. Ödman ok Magisterskan ok jungfru ... ok Johanna.

den 23 Blef vår lilla dotter i Tanums kyrkia af Mag. Johan Ödman döpt med namn
Johanna.

Fru Magisterskan Anna Maja Troelia bar henne. Ther hos woro witne H^r Major
Stahl samt H^r Johan Liljestrutz ok kläckare Per i ... Item mester Agneta
Oberberg ok Hans Gudes dotter Johanna på Grebbestad.

DECEMBER. JULE MÅNAD.

Frå julmånad hollet wid lika vädertil den 12 då åter med kallblåst.

Frostet tiltog.

den 1 Hölts läsemöte i Larstorp ... Reste sedan den 2 til .. ok Skälleröd
ok hölt läsemöte.

den 8 bekom iag bref frå H^r broder Thim dat. 2 dec. som Christopher på
Grebbestad fördt med sig.

den 16 Skref iag H^rbroder Thim ok syster Rebecka til. Tå skref och mohr syster
Maja Silenz til, men påstens afgang kom ej fort förrän den 20.

Efter ett starkt håll som den 18 om aftonen mig hastigt påkom i wenstra sida.
Men blef dagen efter botad. Satte sig ett sting den 21 öfver länderna, som iag
sedan hela weckan drogs med, ok flytta sig allt mer ok mer nedåt fötterna. Men
den 22 ok efter smörjande ok bakande med salt, som fortare bättrades dagl.

Gudi lof!

KOMMENTARE:

avseende år 1729.

Elfström får brev från notarien i Göteborgs Konsistorium Jacobsson angående examen att inställa sig till Strömstad pastorat. Det gäller tydligen en pastoral-examen som Elfström måste genomgå för att kunna kvalificera sig till kyrkoherde-tjänst. Elfström hade ju ingen akademisk examen (magistergrad e.d.) Skriver så brev i detta ärende till biskopen i Göteborgs stift Erik Benzelius.

Begav sig den 5 mars på resa till Göteborg, dit han efter besök i Uddevalla och Kongeß anländer under den 10. Stannar där i nästan en vecka, varunder han examineras och hinner också besöka familjen Asp (kanske bor hos dem). Reste så tillbaka hem den 16 och efter besök hos släktingar och bekanta i Kongeß, Uddevalla, Skredsvik etc. anlände han hemmet den 19 på eftermiddagen. I Beckewalla hälsade han på en ny vän, nämligen H^r Anders Alander, som var komminister i Foss. Under resan hade han passat på att skriva brev till vice pastor Erik Asp i Strömstad. Denne var besläktad med Cornelius Asp (sannolikt kusiner) och oturligt nog för Elfström gift med biskopsdottern Christina Wallerius. Den 29 mars provpredikade Elfström i Strömstads kyrka. Bland övriga provpredikanter befanns också denne Erik Nilsson Asp! Det var inte svårt att gissa vem som skulle få kyrkoherde-tjänsten i Strömstad. Biskopssvärsonen naturligtvis. Så rök den chansen för vår Peter Elfström till välförtjänt befordran. Det hjälpte inte att han hade goda förespråkare i Strömstad såsom ex. rådmannen Jacob Strömdahl, hos vilken han t.o.m. logerade. Denne rådman Strömdahl (senare borgmästare i Strömstad) ägde flera sägbruk i Tanumstrakten och var vida känd därstädes. En dotter till honom ~~Jilliana~~ Strömdahl gifter sig sedermera (1744) med härads Hövdingen i Söndervigen Carl Rahmn. Och detta par får i sin tur bl.a. en son artillerikapten Gustaf Adolf Rahmn, som äktar en dotterdotter till Cornelius Asp - Ulrica Conradina Lampell. Systern till Ulrica var en Rebecka Lampell som sällskapade (blev samboende men ej gifta) med Ivar Thorén från slutet av 1700-talet till dennes död 1816. Thorén, som ju var Thomas Thorilds broder, blev mångmiljonär och testamenterade sin kvarlåtenskap till sin livsbeledsgivarska och till syskonen. Viss del gick till donationer, varav både Svarteborg och Göteborg tog del.

Denne vidunderlige Tanumprästen Peter Elfström har på ett fascinerande sätt haft förmåga att sammanföra mångfald personers i Bohuslän historia med sin egen!!

Så skall vi avsluta dessa kommentarer med att redovisa ännu en gestalt, nämligen H^r Mag. Thim, vilken är Mag. Sven Jacobssons efterträdare som konsistorie-notarie. Som en särdeles extra knorr på kommenterandet ett förfämmt dop i Tanum!

Det är Peter Elfströms och Anna Christia Rathes dotter Johanna som föddes 18 november. Strax innan var det tydlig en fest hos Madam Elsa de Fine på Lilla Ryland, där mycket fint folk samlats, bl.a. majoren Otto Herman von Stahlen med hustrun baronessan Maria von Köhler som skänker den blivande modern en dansk 5 daler (en gåva till barnet?) Elfströms skickar inbjudan till dopet som skall äga rum den 23 november. Bland de inbjudna märktes majoren von Stahlen med sin baronessa, captein Liljestruz, lieutenant Gillerstedt, cornet Kullenbeck, mester Tegner (d.v.s. quartermästaren Knut Tegner) och H^r Ekman, H^r Mag. Öedman med hustru och några av dessas döttrar bl.a. Johanna.

Till dopet kom tydliga samtliga inbjudna och döptes av kyrkoherde Johan Ödman, sedan fru magisterskan Anna Maja Troelia burit fram barnet. Mester Agneta Oberberg d.v.s. egentligen Agneta Quildahl var även med på ett hörn. Den nydöpta Johanna skulle sedermera bli släkt med sin frambärerska genom att hennes äldre bror Anders skulle bli gift med Öedmans dotter Johanna.

Vi avrundar med att berätta att Peter Elfström också hade en son Johan Elfström. Och kan ni tänka er, han dyker senare upp i Göteborg som cassör. Dessförinnan hade Johan Elfström varit i tjänst hos Cornelius Asp.

Härmed skulle mina kommentarer till Peter Elfströms dagboksanteckningar vara avslutade. En sammanfattnings kanske förväntas av läsaren. Men jag har valt en annan modell. I det följande skall jag redovisa några avsnitt vars innehåll jag kunnat komparera med anteckningarna. Det är till övervägande del samtida källor och avsnitten kan med fördel upplevas som isolerade, avslutade redogörelser, samtidigt som materialet ifråga kompletterar, bekräftar och berikar de Elfströmska handlingarna. Och kontinuiteten brytes ändå icke. De sista kapitlen rör direkt Elfströms släktförhållande och härkomst samt göres ett försök till levnadsanteckning. I bil. släkttavlor och diverse belägg till stöd för redogörelsen.
Håll till godo!!

RADIKALPIETISTEN THOMAS CHRISTIAN LEOPOLD OCH HANS SMÄRTSAMMA ÖDE.
KRING HANS SLÄKT - OCH BEKANTSKAPSKRETS.

I Skånelandskapets nordostliga hörn mot Hanöbukten ligger en av landskapets vackraste trakter. Här har vi Villands härad omfattande bl.a. socknarna Fjällkinge, Trolle-Ljungby, Gualöf, Ivö, Bromölla, Vånga, Österlöf, Åhus m.fl. Alla är de nämnda i Elfströms dagboksanteckningar. Häradet inrymmer vidare Skånes största insjö, nämligen Ivösjön jämte Oppmannasjöarna. Trakten är rik på historiska begivenheter. Ett av Skånes vackrast belägna slott ligger på den smala landtungan mellan Ivö- och Oppmannasjöarna - det berömda Bäckaskog, med sitt 1200-tals kloster. Har innehafits av flera kända danska adelssläkter samt arrenderades på 1800-talet av Karl den XV (kallade sig gärna incognito för Greven af Bäckaskog). Söderut på slätten reser sig det medeltida slottet, det turistvänliga, Trolle-Ljungby. I slutet av 1600-talet instiftade ägaren Vilhelm Julius Coyet slottet till ättens fideikommiss. Det är vida berömt för sitt "Ljungby horn och pipa", samt inte minst för sina samlingar av konst och litteratur. I biblioteket inrymmes bl.a. den förnämliga "Brinkmanska samlingen" - en ovärderlig tillgång för biografi-forskare. Mängder av brev och handskrifter från Thomas Thorilds resp. Carl Gustaf af Leopolds flitiga händer ingår bl.a. här.

Två städer i dessa trakter har skövlats under krigstid och sedan dess aldrig återuppstått som städer: Hertig Karl brände ner Åhus 1567, och Gustaf den andre Adolph lade Vä i aska 1612. Kristian den fjärde anlade i stället Kristianstad. Vi kanske i sammanhanget inte bör förglömma snapphanarnas härjningar just inom Villands härad.

Det var alltså i dessa historiska marker vår Peter Elfström strövade under sin informatorstid på Välatorp 1704 - 1706 och besök på Snäckestad etc. och som han så livfullt beskriver i sina anteckningar. Låt oss nu tillsammans lära känna alla de personer Elfström härvid kommit i närmare beröring med. Det blir en diger lista, som sentida av Elfströmsätt bör uppskatta.

Snäckestad blev rusthållshemman under Karl den XI:s tid. Gårdens förste ägare hette Thomas Broomé (Elfström kallade honom i sin dagbok den 30 nov. 1704 för Brom). Han var född i England och var av adligas släkte. Studerade i hemlandet med stor framgång kemi. Omkring 1650 flyttade den redan då berömda kemisten till Sverige och Skåne, där han ganska omgående inköpte Snäckestad. Där hade han också gift sig med en Johanna Lange och fick med henne en dotter Helena, född 1655. När dottern var 9 år (1664) kom till Skåne en tysk läkare, Sigfrid Leopold. Han var då 24 år och fick tjänst som husläkare hos greven och amiralen Hans Wachtmeister. Leopold var också han av adlig börd, varom bil. avskrift av Vånga Förs.:s dödsbok vältaligt vittnar. Med tiden blev han provinsialläkare i Kristianstads län och träffade Helena Broomé med vilken han gifte sig - bröllopet ägde rum i Snäckestad 1678. Det nygiftaparet övertog snart Snäckestad. Leopolds svärfar var nu verksam vid de skånska saltpetersjuner i deras omedelbara närhet. Elfström nämner på ett ställe om ett besök i "kruthuset" d.v.s. sjuderiet.

Den mäktige generalguvernören över Blekinge, Hans Wachtmeister, kallade ofta Sigfrid Leopold " mitt lifs uppehållare, den vise doctor Siegfried Leopold" och sökte vid flertal tillfällen utverka vissa förmåner för sin "lifsuppehållare" hos överhögheten Magnus Stenbock. I skuggan av sådana historiska personligheter har alltså vår Elfström vandrat!

Sigfrid Leopolds familjeliv karaktäriseras som ett liv i fromhet och gudsfruktan. I Snäckestad uppväxte en stor skara barn - fyra pojkar och fem flickor. Men innan dessa presenteras vill jag här för fullständighets skull säga något om Helena Broomé- Leopolds systrar, som var två:

Elisabeth, gift med en framstående köpmann och tillika bormästare i Karlshamn Peter Schaeij. Han var död 1737 vid 80 års ålder. Låt oss hålla namnet Schaeij i minnet då en annan Schaeij skymtar i samband med Elfströms informatortjänst hos häradshövding Cedercrona och som kan haft sin påverkan på Elfströms engagemang i Skåne. Jag återkommer härtill.

Maria, gift med en nederländsk kommissarie och sedanmera köpmann uti Karlshamn, Christian Welshuijsen. Var bl.a. 1687 riksdagsman liksom svägern Peter Schaeij.

Vi fortsätter nu med Snäckestadsförhållandena och vad som inträffade där under den tid Elfström fanns i Skåne.

Av de nio barnen på Snäckestad skall vi bara ägna oss åt de fyra pojarna : Ovenius (Ove), Carl Adam, Thomas Christian, och Daniel. Att ingen av dem beskrödes ett vardagligt liv. Alla råkade illa ut.

Ove, som var äldst och född 1684/85 gick i sin faders fotspår. Han inskrevs 1702 vid Lunds universitet, Blekinges nation och där studerade medicin. Här träffade han på flera studiekamrater varom Elfström berättar i sin dagbok. Att han också stött ihop med Peter Elfström är troligt (inskrevs 1703) I vart fall har de lärt känna varandra i Snäckestad.

Ove Leopold blev provinsialläkare i Skåne och övertog efter faderns död (1722) fädernegården Snäckestad. Han gifter sig 1720 och får en son, som döptes till Vilhelm Julius 1722. Som provinsialläkare blev han mycket omtyckt och kallades bl.a. av landshövdingen i Kristianstad S.v. Hylteen "en lärde och berömmelig man," erfaren och mycket älskad." Tydligen dock icke av alla. Han blev nämligen mördad av sin egen tjänare den 30 oktob. 1726. Hustrun misstänktes för att vara anstifterska till mordet, men gick fri, då hon inte kunde överbevisas. Det råder dock en annan mystik kring Ove Leopold och hans son (enda barnet) Vilhelm Julius. Vem var modern till detta barn? En sannolik förklaring får vi om lyckas spåra sonens vidare öden. Under mina studier i samband med Thomas Thorilds biografi kom jag att läsa i Patrik Alströmers enorma brevsamling (vid pass 12000 brev!) och fann där en Vilhelm Julius Leopold som var anställd hos denne patron vid hans manufaktur i Alingsås. Denne började som kassör men befördrades längre fram till någon slags biträdande fabrikschef. Han var mycket intresserad för kemi och torde också ha sysslat med alkemi (för patronens räkning?). Efter ytterligare snokande bekräftades att denne Leopold verkligen var Ove Leopolds son. Jag fann hans bouppteckning efter hans död 29 november 1786. (var då 64 år) Det märkliga var att han ägde två eller tre frälsgårdar i Skåne från vilka han hade rätt att uppbära arrendehyra. Hans släktingar i Skåne bevakade noga arvet eftersom han var ogift. Dessa gårdar tillhörde Coyetska ätten. Och eftersom han lystrade till Coyetska förnamnet Vilhelm Julius är det kanske inte så underligt om man misstänker att Ove Leopold hade en oäkta son med en Coyet-dotter. Än värre blir det kanske om överinspektör Segerdahls hustru var född Coyet: Peter Elfström var ju informator till deras son Vilhelm Julius - även han med samma namn. Det ser mystiskt ut när man bemärker hur ofta Elfström nämner om umgängen mellan Segerdahls hustru och Coyetarna.

Det är naturligtvis lite äventyrligt att våga utpeka överinspektorskan som mor till Ove Leopolds son. Kanske går det att kontrollera i Vånga församlings kyrkoböcker. Jag tvivlar dock, med hänsyn till dåtida prästers enastående förmåga att finurligt glömma bort adliga snedsprång och sadäser! En titt i kyrkoböckerna rekommenderas i alla fall.

Carl Adam var född omkring 1685/86 och studerade medicin. Starten blev dock ej särskilt lyckad. Som ung student i Lund blev han jämte några kamrater anklagad att under vårmärknaden 1708 "med gräsliga tjut och dragen värja gått bärskagång genom den lilla stadens gator, vräkt omkull köpmännens stånd och rivit upp gatstenar." Han dömdes att avskiljas från akademiska samfundet. Föräldrarna skickade honom till Tyskland och efter fyra års medicinska studier kom han tillbaka till Lund. Under den svåra pesten år 1712 verkade han där som pestläkare, ansedd och väl-betrodd. Därefter hör man inte av honom och försvinner helt ur de offentliga handlingarna. Troligen har han rest utomlands och kanske därstädes fallit offer för farsoten.

Daniel var född 1698. Han verkade en tid som krigskommissarie och befordrades till tullförvaltare vid stora sjötullen i Landskrona år 1722. Omsider hamnade han i Västervik med samma syssla, där han emellertid blev ertappad för förskingring. Fick dock - på tillskyndan av inflytelserika personer - efter någon tid kunglig nåd och fortsatte sin tullsyssla fram till sin död 1737. Han var gift med en dotter till kyrkoinspektör Schönbeck - Margareta, som levde ännu 1763. Paret hade bl.a. en son, döpt efter sin farbror till Carl Adam (d.y.) 1726. Denne blev också tullförvaltare bl.a. i Karlskrona, Gävle, Stockholm, Norrköping, Kungälv och återigen i Norrköping. I Stockholm fanns han på 1740-talet och i Kungälv 1765-1767. Vi ska ha detta i minnet. Carl Adam d.y. var gift med en dam som förekommer i flera namnskepnader bla. Märta Christina Holstein eller Hobbell eller Hobel och vars far sades vara född och vistandes i Strömstad. Hon blev mor till skalden - Sveriges Voltair- Carl Gustaf af Leopold. Vi noterar alltså att både Leopold och Thorild hade sina rötter i Bohuslän och kom att på olika sätt få relationer till vår Peter Elfström. Vartill vi lovav återkomma i olika sammanhang.

Slutligen har vi den kanske märkligaste av Sigfrid Leopolds söner - nämligen Thomas Christian född 1693 på Snäckestad, som vi skall ägna ett särskilt kapitel.

Thomas Christian Leopold.

Vintern 1699 anlände till Snäckestad en mycket begåvad student vid namn Herman Schröder. Han hade fått kondition hos provinsialläkaren och greve hans Wachtmeisters livmedicus Sigfrid Leopold för att undervisa hans barn. Genom studiet av bibeln och bl.a. Franckes och Speners skrifter blev Schröder "uppväckt" -såsom han själv skriver till Francke- " ur sin blindhet och andliga elände." I sin principal hade han lyckan finna en erfaren man, som kunde leda honom " ur den labyrinten, den ena efter den andra." Den övertygelse i konservativ pietistisk anda, som härunder grundlades hos Schröder, blev han trogen livet ut. Schröder själv fick alltså ett särskilt utbyte i den fromma familjen. Efter något års uppehåll med studierna i Lund återvände Schröder till sin informatortjänst i Snäckestad. Här startades nu en formlig privatskola med Schröder som lärare och doktor Leopold som beskyddare. Detta sägs inte med blida ögon av domkapitlet i Lund, som anklagade Schröder och Leopold för pietistiska sympatier. De blev inkallade till att stå till svars för de lärde i Lund. Långt kom inte domkapitlet i sakfrågan utan fick ge sig, eftersom mäktiga överhetspersoner trädde in på scenen till skolans försvar. Saken var den att till privatskolan hade strömmat barn från inflytelsefulla familjer såsom köpmannasläkterna Schaij och Welshuisen, landshövding von Otters och friherre Vilhelm Julius Coyet m.fl. Och i bakgrunden brummade greve Wachtmeister och självaste Magnus Stenbock! Antalet elever uppgick till 13 i åldern 6 -15 år. Privatskolan fortsatta alltså sin verksamhet. Till grund för undervisningen låg andlig litteratur av "radikalt slag" såsom böcker av Francke, Spener, Breithaupt, Müller och mystiker som Pordag jämte en Leades. Undra på att domkapitlet i Lund fick hicka!

Alltnog Schröder trivdes väl i Snäckestad och eleverna med honom. I sammanhanget må här inflikas att Sigfrid Leopolds äldste son Ove fick resa med Schröder till Bohuslän under sommarferierna 1701. De besökte då uti Svanesund på Orust Schröders mors föräldrahem och stannade där hela sommaren. Viktigt är också att påpeka att Peter Elfström och Schröder tidigt känt varann eftersom de var skolkamrater på gymnasiet i Göteborg. Detta ger förklaring till mycket - bl.a. till deras sammanträffande i Snäckestad. Kanske var det Schröder som rekommenderat Elfström till hans informatortjänst hos Segerdahl i Wälatorp! Vare härmed hur som helst Elfström

måste ha känt hela familjen Leopold och blivit insatt i privatskolans verksamhet under alla sina besök hos Schröder under perioden slutet 1703 till början av 1706. Som vi minns köpte Elfström en häst av Schröder och "gaf 5 D^r på hand til H^r (Sigfrid) Leopold"; Om detta längre fram i avsnittet om Elfsröms levnadsteckning. Mer om Schröder i slutet av detta kapitel.

Här må slutligen skjutas in att Herman Schröder - sedermera biskopen i Kalmar - lät år 1702 trycka en liten oration som han dedicerade till "Dn Siegfriedo Leopold Arte medica & Doctrina maxime Celebri". Häri berömmar han "then gamble Doctoren," - "en lärd, wälöfvdad och bepröfvd man" och skall senare i sin egen levernebeskrivning ha vittnat om "att doctorns hustru var ett mönster af gudsfruchtan, andacht, fromhet, dygd, och ährbarhet." I samma levernebeskrivning talar Schröder om att han då han som fattig ung student kom till Snäckestad blev han så undfägnad att hans ögon av tacksamhet lupo över i tårar. Det är mot denna bakgrund vi nu skall följa Thomas Christians öden.

Bland eleverna befann sig alltså Thomas Christian som tidigt fick kontakt med religiösa spörsmål och goda allmänna kunskaper. Sedan Schröder slutat sin kondition år 1706 sändes Thomas till Lund för gymnasie studier. Han blev student 1713, och så begyntes hans akademiska bana. Det blev inte så lätt att sadla om från undervisningen hemma i den gudfruktiga miljön till det ibland ganska råa studentlivet i Lund. När Thomas kom dit var Mattias Steuchius stiftets biskop och som sådan universitetets prokansler. Han var öppen motståndare till pietismen. Med än större kraft sökte efterträdaren Jonas Linnerius bekämpa den farliga "villolära", som vunnit insteg i Skåne. Han betraktade pietisterna som "de nya och skenheliga fariseiska svärmarna". Han införde speciella talövningar och disputationer vid universitetet som helt gick ut på att bryta udden av den nu så florerande pietistiska livsrörelsen. Studenten från Snäckestad reagerade väldsamt mot detta skådespel. Resultatet blev att han helt enkelt i sin besvikelse lämnade studierna i Lund och begav sig till sina släktingar i Karlshamn. Hos borgmästare Schaeij träffade han sina kusiner och kamrater från barndomshemmet skola. Där stannade han dock inte så länge. I stället begav han sig till den lilla ön Hanö några mil söder om Karlshamn, där sysselsatt mest med fiske och meditation. Här fördjupade han sig

i religiösa spörsmål och mognade till en viss bestämd uppfattning - han blev radikal pietist!

Thomas Leopold kom att intaga en starkt kritisk hållning mot den svenska officiella kyrkan med alla dess ceremonier och formväsen. Han blev övertygad om att barndopet blott var ett mänskligt påhitt och att nattvarden ej var avsedd för de ogudaktiga samt att den allmänna gudstjänsten - som den i regel utfördes - inte hade någon egentlig uppgift att fylla. Det var en mycket farlig väg att beträda vid denna tid!

Så småningom återvände Thomas från sin endiga boning och besökte åter sin morbror borgmästaren i Karlshamn. Han övertalades att undervisa dennes barn. Efter någon tid blev Thomas utsatt för kraftiga påtryckningar att återuppta sina studier i Lund. Släkt och vänner ansåg honom särskilt begåvad med stor fallenhet för studier-särskilt språk och jagade på. Så kom alltså Thomas tillbaka till Lund, där han gjorde lysande framsteg och fick en hel del kamrater. Under 1720 - talet fanns vid akademien sådana namn som Carl von Bergen, Peter Murbeck, Severin Ring vilka i sinom tid kom att spela en framträdande roll i pietismens historia.

Men så den 27 okt. 1724 inskrevs en smålännings Johannes Elias Stendahl vid Lunds universitet. På ett tidigt stadium kom denne Stendahl uti kontakt med Thomas Leopold. I juli 1726 kom så den tyske radikalpietisten Johan Conrad Dippel till Skåne och besökte Lund. Tydligen har Leopold och Stendahl träffat Dippel där och tagit djupa intryck av hans religiösa lärosatser. Under och efter Dippels vistelse i Skåne uppstod en våldsam väckelsestorm. Det var nu som de båda studenterna trädde fram och vittnade om sina andliga upplevelser. Och striden med de höglärde startade. Det förssta officiella vittnesbördet om Thomas Leopolds omvändelse finns i ett protokoll från Lunds teologiska fakultet av den 31 juli 1728. Då meddelar fakultetens ordförande Jacob Benzelius att Leopold "olyckligtvis drabbats av ett slags sinnesförvirring." På hösten s.å. kom saken för andra gången på tal i akademiska konsistoriet. Universitetets prokansler och lokala styresmän, jämt biskop Linnerius såg med oro den smitta som de båda överspända studenterna var på väg att sprida och förordnade att åtgärder här emot omgående måtte vidtagas. Vid detta tillfälle ingrep släktingarna uti Landskrona - tullförvaltare Daniel Leopold och framförallt hans hustru som lyckades utverka att Thomas Leopold kom till deras hem emot försäkran att "hafta flitig upsikt med honom." Planen lyckades för en tid.

Men så helt plötsligt uppenbarade sig Stendahl i Landskrona och de båda studenterna började åter propagera för sina religiösa idéer. Nu kunde tullnären och hans hustru inte längre ansvara för Thomas längre utan blev nödsakade att skriva till akademiska konsistoriet och be om hjälp. Resultatet blev att de båda studenterna återbördades till Lund och sattes i fängsligt förvar. Titt som tätt avbröts fängelsevistelsen av förhör inför konsistoriet. Härvid anlitades experter, bl.a. den berömde läkaren och vetenskapsmannen Kilian Stobaeus. Hans utlåtande kan med modern terminologi sammanfattas: Thomas Leopold låksom Stendahl led av manodepression med drag av schizofreni. Ett straff - minst landsflykt - hängde i luften. Valet kom att bli " att sätta de båda inom lös och bom." Härvid utvaldes som lämplig lokalitet för Thomas Leopold: Bohus fästning och för Stendahl: Varbergs fästning. Kungl. Majt. fastställde domen i april 1729. Det må här omnämñas att prosten Blanxius var inblandad vid alla de förhör som föregick domen. Elfström har nämnd denne samme prost i sina dagböcker skrivna i Skåne 1704-1706.

Skrivelser avgick till resp. landshövdingar med anmodan att vidtaga erforderliga åtgärder. Efter massor av överläggningar mellan inblandade myndigheter sattes de båda studenterna på fångkärran den 14 april 1729. De lämnade för alltid universitetsstaden. Medan fångarna långsamt transporterades till resp. fängelser rådde på flera håll och kanter en febril verksamhet. Bl.a. skulle fångarna enl. Kungl. Majt. beslut omedelbart vid framkomsten och under hela fängelsevistelsen flitigt undervisas av prästmän och förmås att uppgiva sin villolära. I Bohus stod sålunda kyrkoherden i Kungälv, Andreas Tranchell d.ä. redo att " göra sin flit." Så långt var allting klart och undervisningen skulle ha kunnat starta omedelbart vid fången Thomas Leopolds ankomst. Men det hade hakat upp sig på en högst väsentlig punkt. Biskop Erik Benzelius i Göteborgs stift hade inte reda på vad fångarnas villfarelser bestod i och längt mindre länsherren Jens Sparre. Så urusel var kommunikationerna mellan de inblandade instanserna.

Efter långdragna skriftväxlingar fram och tillbaka fick äntligen den stackars kyrkoherden order att gå till aktion. Hans besök leder inte till något som helst resultat. Självaste biskop Erik Benzelius anländer till Bohus. Men hans samtal och övertalningsförsök blir också helt resultatlösa. Strax efter midsommar 1729 sammanträder konsistoriet i Göteborg och läget dryftas. Specialisten i grekiska teol. lektor Sven Gadelius armadas resa till Bohus för att hjälpa Tranchell. Denna hjälp ansågs nödvändigity

den gode Thomas var en baddare i grekiska och uttryckte sig gärna på grekiska i sina utläggningar - till Kh. Tranchells förtvivlan! Kyrkoherden behövde s.a.s. en tolk. Därvä inkallelsen av lektor Gadelius. Men inget hjälper! Tranchell meddelar konsistoriet att Leopold nu börjat ropa högt ut sina käterska meningar, så att folket utanför skall höra budskapet.

I juli månad 1729 kommer biskopen åter till Bohus men nu i sällskap med domprosten i Göteborg Andreas Hilleström. Benzelius förde ordet och diskuterade väldeliga med fången. Men Leopold var ständaktig. Senare på året var Benzelius betänkt att ge allt förlorat och inrapporterade misslyckandet till Kungl Majt. Konsistoriet beslöt dock att ännu en tid fortsätta bearbetningen. I sammanhanget må erinras om att biskopen var känd för sin tolerans mot oliktänkande och att domprosten var hennutiskt influerad (liksom sin son Fabian Hilleström kyrkoherde i Kungälv 1767!)

Dock - i februari 1730 - fann majoriteten inom konsistoriet att allt hopp var ute. Man insände återigen en redogörelse till Kungl. Majt. och upplyste om det hopplösa läget. Vid slutet av året fick Kungl. myndigheten ännu en rapport. Inget hände! I maj 1731 har Leopold suttit inspärrad uti två år. Tranchell fortsätter oförtrutet sina övertalnings-försök till ingen glädje och berättar: "Leopold smyger sig fram till utgången för att där träffa människor, som han vill övertyga." Kommendanten H.J. Rehbinder beordrar därför att Leopold skall förpassas till "en alldelens enslig plats inom fästningen."

För läsarens vägledning må i sammanhanget erinras om att vår Elfström under just denna tid hade mycket med konsistoriet och biskopen att göra då han genom examinering inför biskop ville meritera sig till prästbefordran. Han befann sig ofta i Kungälv på genomresa till Göteborg enligt dagboken. Vidare kände han väl de personer som var eller skulle bli engagerad i fallet Leopold såväl i Kungälv som Göteborg. Och framförallt - han kände Thomas Leopold från sin informatorstid i Skåne och viste säkert om hans öden i Lund genom sin korrespondans med sina Skånevänner. Hans religiösa inställning måste Elfström säkert ha känt till. Med andra ord Elfström har varit väl underrättad om tilldragelsen och känt obehag. En gissning är måhända - Var också Elfström pietistiskt anstrucken? Denna spekulation och gissning skall vi söka göra lite mera kvalificerad i avsnittet om Elfströms levnads teckning.

Efter denna lilla utvikning skall vi nu återvända till Thomas Leopolds fortsatta och alltmer tragiska öde.

Ytterligare två år förflyter och ingenting händer - Tranchell är förtvivlad. Först långt fram på 1733 kommer Leopoldfrågan åter på tal. Det är konsistoriet som bryter tystnaden. Men nu är tonen mycket kärvare och mera intolerant. Göteborg har fått en ny biskop Jacob Benzelius- företrädarens broder- en utpräglad pietisthatare. Så kom det sig alltså att fästningsfängelens och hans forne lärares vägar åter korsades. Den nye biskopen tyckte att fången fått alldeles för fria tygla och tvivlade på om kommandanten Julius Modée hade ordnat med tillräcklig sträng uppsikt. Biskopen hade nämligen ryktesvis erfärit att fången haft besök av utomstående och som blivit smittade av dennes fördömda irrlära. Samtidigt får Andreas Tranchells son Jöns Tranchell, som vid tidpunkten var rektor i Kungälv, ett viktigt meddelande från biskopen: "Ni är nu förordnad till slotts predikant i Bohus Fästning, och skall flitigt, minst en gång i veckan, besöka Leopold och söka föra honom från sina villfarelser." Härutöver infördrade biskopen täta rapporter från Tranchell om framstegen. Men det blev varken framsteg eller rapporter. Och biskopen blir förbannad och ger slottsprästen snubbor. Prästen urskuldar sig med att fallet är och förblir hopplöst samt meddelar att fången önskar skriva ner sina tankar och begär därfor att fången borde få tillgång till bläck, papper och penna. Tiden går och någon ändring inträder inte - myndigheterna handlingsförlamade. Men så i slutet av januari 1735 inkommer prästen med en högst sensationell rapport. I en cell, där en fånge Sven Kleverström satt inspärrad fann vaktmanskapet en dag tvenne skrifter av Leopold: "Till värda fäderneslandet" och till "K. Majt." Kommandanten beordrade då en noggrann undersökning och fann man hos Leopold "originalskrifterna" av ovan och därtill brev från fången i Varberg- Stendahl! Hur hade Kleverström fått fatt på skrifterna och hur hade Leopold kunnat mottaga brev från Stendahl? Allt förblev gatfullt en lång tid. Men slutligen kom man på att Leopold smugglat handlingarna till Kleverström, - och metoden var utstuderad. Breven till Kleverström hade firats ner till honom genom en skorstensspipa med hjälp av ett långt snör med vidhängande krok! Men hur Stendahls brev kommit dit förblev outredd. Tydlig fanns det utomstående hjälp bland likatänkande. Nu hade man väntat sig att myndigheterna skulle reagera kraftfullt - men ingenting hände och det hela rann ut i sanden.

Under lång tid är tystnaden kring fången total. Slutligen avbrytes den dock genom ett meddelande från kommandanten till landshövdingen där det berättas att Leopold Bett att få skriva till länsherren och anföra skäl för sin befrielse. Kommandanten hemställer att fången måtte tillerkännas några ark paper och skrivdon. Länsherren vidarebefordrar brevet till konsistoriet. Och det blev blankt nej. I stället anbefalles ännu en omgång undervisning jämte övertalning. Slotts predikanten skulle nu få hjälp av sin broder Per Tranchell (sedermera kyrkoherde i Kareby) Även den tredje brodern Anders Tranchell var inblandad och anmälde vid ett prästmöte 1740 att pietistiska sammankomster förförkom i Kungelj. I vederbörande var kh. i Kungälv sedan 1736) Undervisningen skulle nu intensifieras var det meningen. Två gånger i veckan -minst. Resultatlöst. En sista ansträngning gjordes och konsistoriet skickade till Bohus Fästning nya kvastar- lektorn i grekiska Jonas Montan tillsammans med domprosten Hilleström. Allt förgäves.

Vi måste här lämna Leopoldfallet ett slag för att redogöra något för vad som hände med Stendahl. Helt kort bara.

Det var den 14 april 1729 som Leopold och Stendahl sattes på fångkärran att transporteras till sina resp. fängelser Bohus Fästning och Varbergs. Det hade ryktats om att övervakningen på Varbergs fästning icke var den bästa och att Stendahl hade långt stötre friheter än vad Kungl. Majt. medgav. Konsistoriet jämte biskop hade vissa bekymmer med detta förhållande. Men det framkom att manhyste större förhopning om Stendahls "omvändelse" än vad fallet Leopold utgjorde. Något år efter Stendahls förpassning till Varberg fick konsistoriet ett oroande meddelande om att Stendahl hade fria kontakter med "åtskilliga från landet." I juli 1730 anmäler Stendahls "undervisare" prästerna Borritz och Lönberg sina erfarenheter. De konstaterar att Stendahl ej kunnat övertygas trots prästernas "trogna och hälsosamma undervisning." Men strax in på 1732 börjar Stendahl i sin ångest ropa om tillåtelse att få fara till Bohus och besöka sin "broder" Leopold. En av prästerna ger sig ut för Stendahl och ber att få taga emot honom i sitt hem. Nu blir det fart på myndigheterna för en stund. Landshövdingen vänder sig till K. Majt. och tillstyrker att Stendahl må företaga en resa till Göteborg under förutsättning att resan sker under "säker" prästledning. Han föreslår att konsistoriet i Göteborg får avgöra i saken. Själv tror landshövdingen att det finns gott hopp om att fången "bringas till rätta saligheten igen." Riksrådet ger sin tillåtelse. I januari 1733 vistas dock Stendahl fortfarande hos kyrkoherde Lönberg i Tvååker. Stendahl har nu undertecknat en "avbön".

Konsistoriet dröjer med sitt beslut och biskopen är tveksam. Jonas Montin ansåg det ej tillräddigt att de båda pietisterna kom i förbindelse med varandra. Biskopen reser därför själv ner till Stendahl och prästen Lönberg för att på ort och ställe överblätta situationen och förutsättningarna. Han blir besviken. Stendahl är fortfarande trogen sin villfarelse trots sin tidigare avbön. Han vägras att få resa till Göteborg. Stendahl blir förtvivlad. Han grubblar dag och natt över sin belägenhet. Så mognar tanken att rymma. Den 2 mars 1733 befinner sig Stendahl helt plötsligt i Göteborg och vill tala med biskopen. Biskopen rákar i dilemma. Skall han sända tillbaka honom till Varberg eller skall han låta transportera honom till Växjö, dit han rättelegen hör hemma? Biskopen skriver omedelbart till Kungl. Majt. och ber om instruktioner. Riksrådet gör sig ingen brådkska, men den 18 april 1733 sammanträder rådet och beslutar att Stendahl skall förpassas till Kalmar Fästning. Egendomligt nog var biskopen ingalunda tillfreds med detta beslut. Han skriver nu direkt till Konungen och lyckas så småningom förhindra eller åtminstone uppskjuta transporten till Kalmar. I stället fick biskopen tillstånd att sända Stendahl till prosten Borritz i Grimeton. Vistelsen därstädes blev dock olidlig för den stackars Stendahl. Han ville därifrån, och beslöt sig för att återigen ge sig av till Göteborg. Han kom också mycket riktigt dit och lyckades t.o.m. att få träffa biskopen själv. Han fick än en gång tillfälle att redogöra för sin tro. Biskopen konstaterade denna gång att Stendahl nu var mycket "bättre." Han sändes emellertid tillbaka till Grimeton med landshövdingens handräckning. Om han avviker igen skulle han dock ofördöjeligen förpassas i fängelse igen. Stendahl aktar ej varningen utan gör ett tredje rymningsförsök - som misslyckas. Och i juni 1733 transporteras Stendahl till Kalmar Fästning. Här skulle nu Kalmars Stiftstyrelse ta hand om avfällingens "undervisning." Där satt Herman Schröder som biskop.

Han tog "väl" emot Stendahl och bjöd honom t.o.m. på middag ibland! Han syntes ha haft gott handlag med den "vilseförde" och hyste gott hopp om en snabb omvändelsprocedur. Så gick det ena året efter det andra. Under denna Kalmarvistelse hade tydligen Stendahl åtnjutit en stor rörelsefrihet och kom i god kontakt med flera personer. Ja, han hade t.o.m. möjligheter att sprida radikalpietismens kyrkofientliga läror, vilket konsistoriet kunnat observera. Tillsynes har man varit synnerligen tolerant. Man undrar månne hur biskopen innerst inne reagerade? Upplösningen lät icke vänta på sig!

En dag hade häradshövdingen Johan Braunerhielm (en son till Schröders företrädare i ämbete biskop Braun) hört Stendahl säga: "Ingen i stiftet mer än biskop Schröder häller mina lärosatser riktiga!" Detta omdöme kom biskopen djupt till sinnes. Han måste förklara sig. Det visade sig då att Stendahl aldrig sagt dessa ord och häradshövdingen sökte också lägga saken tillrätta. Men ingen rök utan eld. Biskopen var irriterad, resulterande i att häданefter fick Stendahl en särskild vakt, som medföljde honom överallt. Hans frihet var dock fortfarande påtaglig och han kunde t.o.m. författa en nyårshälsning till konungen som han prompt ville att kommandanten skulle avsända. Det gick så långt att nyårshälsningen kom inför riksrådets ögon. I denna hälsning hade Stendahl listigt infogat något om sin egen trosbekännelse. Riksrådet upptäckte detta och följden blev att Kungl. Majt. avsände en allvarlig skrivelse till landshövdingen med innehåll: "Vi befalla nu att Johannes Stendahl avhålls från allt umgänge och samtal med varje person utom präster och vårdare. Trots skärpningen fick Stendahl även i fortsättningen vissa friheter Bl.a. lånade han böcker av både landshövding och biskop! Vid ett tillfälle hade kommandanten funnit en hel del böcker jämte några brev. Kommandanten bör nog ha blivit något häpen när han så småningom fick erfara att böckerna tillhörde biskopen och landshövdingen! Och breven, till allas förvåning, var från hans meningsfrände Thomas Leopold!! Härtill förvånade biskopen med den upplysningen: "Stendahl och Leopold har sedan länge korresponderat med varann." Tablå!!! Det som i Kalmar var helt naturligt i Kalmarstiftet var i Göteborgs stiftet otänkbart och straffbart. Märkligt så det förslår. Kyrkan var långt ifrån uniform. Skillnaden låg i biskoparnas olika synsätt och tolerans.

Men Stendahl kände sig alltmer isolerad. Den ende vännen han hade var Leopold. Till slut tog ensamheten ut sin rätt. Han träffade på fästningen en kvinnlig medfänge - Maria Persdotter - med vilken han mer och mer började umgås. Hon var också religöst lagd och förbindelsen ledde till att de snart ingick äktenskap. Detta väckte givetvis stort uppseende. Speciellt som han i samband härmed avgav ett skriftligt löfte till biskopen: "För hennes skull vill jag underkasta mig kyrkoceremonierna." Därmed hade Stendahl tagit ett steg från sin tidigare övertygelse. Han hyste dock oro för framtiden. Det är nu som tanken dyker upp att lämna fäderneslandet. Efter en tids grubbel bestämmer han sig för att skriva till kungs. Han anför häri att han - trots sitt löfte - inte kan lämna sin pietistiska tro och meddelar att han vill söka sin lycka i främmande land. Han ber också om en liten respennning. Biskopen bifaller hans ansökan. Frågan kom upp i riksrådet den 2 maj 1734.

Den 22 maj kom beskedet, Stendahl tillerkändes 50 riksdaler och fick ett respass. Radikal-pietisten, fästningsfången i sex år, var nu fri. Ävenså blev hans hustru frikänd och fick tillstånd att medfölja. Parets hamnade i en tillflyktsort för många förföljda människor - Friedrichstadt uti Schleswig - Holstein. Parets samvaro blev dock inte lång. I september 1736 insjuknade hustrun i svår feber och dog samma år. Efter hennes död greps tydligen Stendahl av hemlängtan. Ty en oktoberdag 1737 anländer han till Kalmar. Han uppsöker biskopen och blir förhörd av konsistoriet. I en rapport till landshövdingen skriver biskop Schröder: "Stendahl är värre än någonsin." Landshövdingen i sin tur skriver till Kungl. Majt. Och därifrån kommer nu en överraskande upplysning: "Jag (landshövding) har insatt hans kamrat Thomas Leopold i ett sådant förvar att de ej få tillfälle att tala med varann."

Leopold är alltså nu i fängsligt förvar på Kalmar Fästning. Riksrådet dröjer till den 26 januari 1738 innan saken behandlades. Beslut fattas om att ärendet skall hänskjutas till världslig domstol - d.v.s. i detta fall Göta Hovrätt. Men dessförinnan skulle fallet prövas i rådhusrätten. Rätten drog frågan i långbänk och till slut mäste landshövd. själv gripa in. Rätten skynde på den stackars åklagaren som inte fick grepp på vad åtalet egentligen gällde. Efter många virriga förhandlingar, remisser och god vet allt dömes äntligen Stendahl - han blev landsförvisad. Ärendet gick nu upp till hovrätten som definitivt fastställde domen. Den 2 maj hämtades Stendahl från fästningen - hans dom upplästes för fången - och efter ett par dagar sattes Stendahl på en båt destinerad till Lybeck. Med sig fick han sex daler ", för frakt och underhåll."

Endast en gång hörs han av och det var till biskop Schröder som emottager ett brev, där Stendahl talar om att han misströstar och vill gärna ha ett brev från biskopen. Biskopen uppfyllde hans önskan, men något svarsbrev kom aldrig från Stendahl. Han hade gått under! Hur fick man aldrig veta. Innan Stendahl lämnade fäderneslandet för alltid tänkte han på sin meningsfrände och hemställda ödmjukt hos vederbörande myndighet att Thomas Leopold måtte frigivas. Så slutade denna tragiska historia för Stendahl. För Leopolds del skulle lidandet fortgå ännu drygt tre decennier!